

EBÛ DÂVÛD VE İBN MACE SÜNENLERİNDE MEVZU HADİSLER

Fabricated Hadiths in Abû Dâvûd's and İbn Maja's as-Sunan

Reference: Saleh Saleh, K.A. (2020). "Ebû Dâvûd Ve İbn Mace Sünenlerinde Mevzu Hadisler", International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal, (Issn:2630-631X) 6(39): 2756-2775.

Khalid Ahmed SALEH SALEH

Gaziantep Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Doktora Öğrencisi, Gaziantep/Türkiye.
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7148-0687>

ÖZET

Bu çalışmada Ebû Dâvûd'un es-Süneni ve İbn Mâce'nin es-Süneninde bulunan ve muhaddisler tarafından mevzu olduğuna ilişkin tenkid edilmiş rivâyetler araştırılmıştır. Kütüb-ı Sitte'den olan bu iki eser, içinde birçok sahih hadis olmakla birlikte, bazı hadisler tenkide maruz kalan bazı rivâyetler de olmuştur. Hadis imamları, hadislerle karşı gösterdikleri büyük ehemmiyete binaen sahih hadisleri mevzu ve zayıf rivayetlerin ayırt etmek için tedvin döneminden itibaren Cerh ve Ta'dil kuralları dâhilinde birçok tenkide tabi tutmuş ve onların illetlerini ortaya koyarak bu tür rivâyetlerin sahih hadislerle karışmasını engellemeyi başarmışlardır. Bu kapsamda birçok hadis kitaplarıyla alakalı farklı çalışmalar yapılmıştır. Ancak Ebû Dâvûd'un es-Süneni ve İbn Mâce'nin es-Süneninde tenkid edilen rivâyetlerin metin ve isnat bakımından ele alan doyurucu bir çalışma yapılmamıştır. Bu nedenle bu çalışmada her iki eserde bulunan bu tür rivâyetler, ayrı ayrı ele alınarak muhaddislerin ilgili rivâyetlere dair görüşleri değerlendirilmiş ve konu ile alakalı detaylı bir inceleme yapılmıştır. Bu çerçevede her iki eserde bulunan ve mevzu hadis olduğuna dair âlimlerce tenkit edilen hadislerle ilişkin âlimlerin görüşleri aktarılmış, âlimlerin Cerh ve Ta'dil ilminin kuralları çerçevesinde bu rivâyetlere dair görüşleri araştırılıp ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışmada araştırmaya dayalı eleştirel yaklaşım çerçevesinde hareket edilmiştir. Çalışmanın giriş kısmında, kavramsal çerçeveye dair sünnet, nakd ve mevzu kavramları ele alınmıştır. Birinci bölümde Ebû Dâvûd'un hayatı ve Süneni hakkında genel bir bilgiler verilmiş daha sonra muhaddislerin bu eserde nakd ettikleri rivâyetler ele alınarak değerlendirilmiştir. İkinci bölümde ise İbn Mâce'nin hayatı ve sünenine genel bir bakıştan sonra bu eserde âlimlerce mevzu olmakla eleştirilmiş rivâyetler değerlendirilmiştir. Yanı sıra çalışmada varılan hususlarla alakalı kanaatlerimiz paylaşılmıştır. Çalışma, araştırmada varılan önemli hususların zikredilmesiyle sona ermiştir.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Nakd, Mevzu, Ebû Dâvûd es-Sünen, İbn Mace es-Sünen,

ABSTRACT

In this study, the studies of Ebu Davud's es-Süneni and Mâce's es-Sünenin were investigated by the muhaddi. These two works from Kütüb-ı Sitte, although there are many hadiths in them, some of the hadiths have been exposed to the criticism.

Hadith imams subjected the hadiths to many critiques within the rules of Cerh and Ta'dil from the period of tedvin in place to distinguish between the subject matter and the weak rumors, and managed to prevent such verses from mixing with the real hadiths by revealing their infirmities.

In this context, different studies have been carried out related to many hadith books. However, there was no satisfactory study that dealt with the text and isnad of the verses that were discussed in Ebu Dâvûd's es-Süneni and İbn Mâce's es-Sünenin. Therefore, in this study, such periods in both works were dealt with separately and the opinions of the muhaddis on the relevant verses were evaluated and a detailed examination was conducted on the subject.

In this context, the opinions of the scholars regarding the hadiths in both works and which were evaluated by scholars as saying that the subject matter was the subject matter were conveyed, and the opinions of the scholars about these verses were investigated and put forward within the framework of the rules of Cerh and Ta'dil science. In the study, it was acted within the framework of a critical approach based on research.

In the introduction of the study, the concepts of circumcision, cash and subject matter related to the conceptual framework are discussed. In the first chapter, a general information about Ebu Dâvûd's life and reputation was given and then evaluated by considering the verses that the muhaddis had in this work.

In the second chapter, after an overview of İbn Mace's life and reputation, the verses that were evaluated by scholars were evaluated in this work. In addition, our opinions about the issues reached in the study were shared. The study ended with the mention of important issues reached in the research.

Key words: Hadith, Nakd, Mevzu, Ebû Dâvûd es-Sünen, İbn Mace es-Sünen

1. GİRİŞ

Peygamber (s.a.v.) döneminden sonra başlayan hadislerin tedvin çalışmalarından itibaren Sahabe, Tâbi'in ve Tebe'u tâbi'in olmak üzere birçok şahsiyet, peygamberin dile getirmediği bir sözü ona isnad etmenin tehlikesini fark etmiş ve bunun için gerekli tedbirlerin alınması gerektiğini belirtmiştir. Böylece hadis ile iştigal edenler, Peygamberin (s.a.v.) ait olmayan yabancı sözlerin hadiselerin arasına gireceği endişesiyle Peygambere atfedilen tüm âsâr ve ahbarı araştırıp incelemiş ve sahih hadisleri belirlemek için bir takım kıst'âsları ortaya koymuşlar. Bu nedenle bazı râvilerin hadislerini kabul ederken çok dikkatli davranmışlar. Çünkü durum o kadar tehlikeliydi ki tedvin döneminde ümmet fırka ve hiziplere ayrılmış, bu grupların

sözcüleri iddialarını ispat etmek için hadisleri tevil ediyor hatta açıkça peygambere yalan sözle isnat edip uydurma rivâyetlere başvuruyordu. Ama Allah'ın (c.c.) bu ümmete olan merhametinin tezahürü olarak o dönemde, dinini ve onun bir parçası olan sünneti korumak adına bir grup ilim insanına çalışma azmını bahşederek bu konuda büyük gayretler sarfetmelerine muvaffak etmiştir. Bu âlimler de sünneti muhafaza etmeye yönelik büyük bir çaba sarf etmiş ve bu manada mevzu, zayıf vb. rivâyetleri sahih hadislerden ayıklamak için *Cerh ve Ta'Dil* ilmine ait kurallarını ortaya koymuşlardır. Bu yol ile peygambere ait olmayan bir sözü/rivâyeti ona isnat etmenin kişiye büyük bir sorumluluk yüklediğini ve vebal altına girmesine sebep olduğunun bilinciyle hareket etmişlerdir. Muhaddisler, bir hadis hakkında hüküm verebilmek için bir takım kıstaslar belirlemiş, hadisleri bu kıstaslar çerçevesinde değerlendirmiş ve kendilerine ulaşan rivayetleri sahih, mevzu ve zayıf gibi tasnife tutmuştur. Tabiinlerden Saîd b. el-Müseyyeb (ö. 94/713); "Bir hadisi(ilk râviden) dinlemek için günlerce yol yürüdüğüm olmuştur".¹ İfadesi, hadise gösterilen önemi gösterdiği gibi ilk ağızdan rivâyeti dinlemek üzere sahih hadisi tespit etme ve sünneti muhafaza etme gayretini de ortaya koymaktadır. Bu çerçevede mevzu hadis konusu tedvin döneminden günümüze kadar önem arz eden önemli ilmi meselelerden biri olmuştur. Hadis âlimleri bu konuda azami gayret sarf etmiş ve meseleye hassasiyetle yaklaşmıştır. Zor koşullarda bile bu insanlar, sahih hadisleri tespit etmek için ihlaslı çaba sarf etmiş ve bu uğurda bir ömür adamışlardır. Böylece sahih hadis olmayan rivâyetleri tespit ederek, teşri kaynağı olmaktan çıkarmış ve bununla Müslümanları bidat ve hurafelerden uzak tutmayı hedeflemişlerdir.

2. SÜNNETİN ANLAMI

S-n-n kökünden türemiş olan *Sünnet* sözcüğü Arap dilinde bir şeyin rahatça ve sürekli bir şekilde devam etmesi anlamına gelmektedir. Bu manada yürünen yol anlamını da ifade etmektedir. Çünkü yol, yolcuların her zaman ve rahat bir şekilde yürüdükleri bir yerdir. Aynı şekilde insanın yapıp ettiklerine ve yaşam tarzına da sünnet denmiştir. Zira kişinin yaşam tarzı da sürekli devam eden bir şeydir.² İbn Manzûr (ö. 711/1311) s-n-n sözcüğünden türeyen sünnet sözcüğünün yol anlamını ifade ettiği gibi kişinin doğru ve övülen yaşam biçimini de ifade ettiğini bu nedenle "bu şahıs ehl-i sünnettendir" ifadesi doğru ve övülen bir yaşam tarzına sahip olduğu manasına geldiğini ifade etmiştir. Bu itibarla bir önceki neslin yapıp ettikleri sonradan gelenler için sünnet/yol anlamına gelmektedir.³ Hadiste de sünnet sözcüğünün kişinin iyi veya kötü yaşam tarzı anlamına geldiğine açıkça işaret edilerek şöyle denilmiştir: "Kim İslam'da iyi bir çığır açarsa açtığı çığırın ecri ve kendisinden sonra, onunla (o çığır) amel edenlerin ecirleri, sevaplarından hiçbir şey eksilmeden ona aittir. Kim de İslam'da (Müslümanlar içinde) kötü bir çığır açarsa, açtığı çığırın günahı ve kendisinden sonra onunla amel edenlerin günahları, günahlarından bir şey eksilmeden ona aittir."⁴ Kur'an'ı Kerimde de sünnet sözcüğü, yol ve yaşam biçimi manasında kullanılmıştır: "*Allah, size (hükümlerini) açıklamak, size, sizden öncekilerin yollarını göstermek ve tövbelerinizi kabul etmek istiyor. Allah, hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.*" (en-Nisâ 5/26) Görüldüğü gibi sünnet sözcüğü sözlükte yol ve yaşam biçimi manasında kullanıldığı gibi ayet ve hadislerde de kişinin adet haline getirdiği yaşam biçimi anlamında da zikredilmiştir.

2.1. Sünnetin Kısımları

1- Muhaddislere Göre Sünnet: Hadis ehli, Peygamberin (s. a. v.) Sünnetini yukarıda verilen tanım-lar çerçevesinde dört kısımda toplamışlardır.

a. Fiili Sünnet: Bunlar, Peygamberin (s. a. v.) tabii olmayan davranışlarıdır. Namazın kılınma şekli, abdest alınma tarzı, hırsızın elinin bileğinden kesilmesi, bir tanık ve yeminle hüküm verilmesi gibi.

b. Sözlü Sünnete: Peygamberin (s.a.v.) yasama ve yönlendirme odaklı çeşitli dini ve dünyevi amaçlarla ilgili konularda bilgilendirme yapmasıdır. Bu çerçevede peygambere mahsus nebevî beyanın ortaya çıkmaktadır. Buna şu hadisleri örnek olarak vermek mümkündür: "Her kim, söylemediğim şeyleri bana isnat ederse Cehennemdeki yerine hazırlansın."⁵ Başka bir hadiste, "Kendisini (doğrudan)

¹ Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed Şemsüddin ez-Zehebî, *Siyeru A'lami'n-Nübelâ*, thk. Şu'ayb el-Ernâvût, (b.y.: Müessesetu'r-Risâle, ts.), 4/222.

² Ebû'l- Hasan Ahmed b. Zekeriyâ, İbn Fâris, *Makayisillüga*, thk. Abdusselâm Muhammed, (b.y: y.y. 1399/1979), 3/60.

³ Ebu'l-Fazl Muhammed b. Mükerrrem b. Ali İbn Manzûr, el-Ensârî *Lisanu'l-Arab*, 3. Basım (Beyrut: Dâru İhyai't-Turâsi'l Arabiyyi, 1419/1999), 13/226.

⁴ Ebû'l Hasan Müslüm, b. Hacâc el-Kuşeyrî, *Sahih-i Müslüm*, Zekât, 20, 1017, thk. Muhammed Fuad Abdulkaki, (Beyrût: Dâru İhyai't-Turâsi'l Arabiyyi, ts.), 4/2059-2060.

⁵ *Buhârî*, İlim, 33,1229, 2: 80.

ilgilendirmeyen şeyi terk etmesi, kişinin iyi Müslüman olduğundandır.”⁶ Başka bir hadiste: “Zarara zararlar karşı vermek yoktur.”⁷

c. Takriri Sünnet: peygamber (s.a.v.) huzurunda yapılan bir fiile müdahale etmemesi ve karşı çıkmaması halinde yapılan o fiilin takriri sünnet ile meşru olduğu anlamına gelmektedir. Hz, Muaz’ın hükmetme yöntemini dile getirirken peygamberin sükût etmesi gibi.⁸

- 2- Fukahâya Göre Sünnet: İslâm Hukukçularının geleneğindeki Sünnet, mendubun eş anlamlısı olarak kullanıldığı gibi, bid‘a’nın karşıtı olarak da kullanılmıştır. Örneğin “falan şahıs ehl-i sünnettendir.” İfadesinden bid‘at ehlinden olmadığını kast edilir. Fukahâ, sünneti ibadet babında farzın karşıtı olarak zikretmişler. Bazı fakihler(Hanefi müçtehitler), abdestte yüzün yıkanması farz olduğunu ifade ederken, tertibin sünnet olduğunu zikretmişlerdir. Sonuç olarak fukahâ Sünneti, “failinin sevap kazandığı terk edenin de cezalandırılmadığı şeyler” olarak tanımlamışlardır.⁹
- 3- Usulculara Göre Sünnet: Usulcular sünneti, edille-i şeriyeden olan Kitap’tan (Kur’ân) sonra ikinci sırada bir kaynak olarak görerek şöyle tanımlamışlar: Peygamberden bize intikal eden, söz, fiil ve takrirlerdir.¹⁰ Sünnete ilişkin verilen tanımlar arasında en geniş kapsamlı olanı muhaddislerin yaptıkları tanımdır. Bu tanıma göre “Ameller niyete göredir.”¹¹ Hadisi sözlü, peygamberin namaz gibi uygulamaları fiili, Habeşlilerin mescitte oklarla oynamalarına karşı ses çıkarmaması takriri sünnet örnekleridir.¹² Peygamberin şahsına ait hareketler, ibadetlerle ilgili olana fiiller veya yeme içme oturma ve kalkma gibi. İbadetlerle ilgili olmayan fiillerin tamamı sünnet kapsamına girmektedir.

3. NAKD’IN ANLAMI, KISIMLARI VE KISTASLARI

3.1. Nakd’in Anlamı

Nakd sözcüğü lügatte bir kaç anlama gelmektedir: İbn Faris ((ö. 395/1004) Nakd, bir şeyin ortaya çıkıp zuhur etmesi anlamını ifade ettiği zikretmiştir.¹³ İbn Manzûr (ö. 711/1311) Münakaşa ve iyi olanı kötüden ayırt etme anlamlarına geldiğini kaydetmiştir.¹⁴ Bu sözcüğün ifade ettiği diğer bazı anlamlar ise şunlardır: sürekli tefekkür etmek ve bir şeyi ayıplardan ayıklayarak iyi olanı seçmektir.¹⁵ Muhaddisler eserlerinde geçen nakd kavramını metin ve senet temelinde lügatte geçen anlamlarla kullanmışlardır. Bu çerçevede *Cerh ve Ta’dil* ilminin kuralları dâhilinde illetli ile sahih, zayıf ile kavi metin ve senetler arasında temyiz yaparak mevzu ve zayıf rivâyetleri elemiş sahih olanı tercih etmişlerdir. Böylece muhaddisler nakd kavramını şöyle tanımlamışlardır: Sahih hadisi zayıftan ayırıp sebeplerini açıklamaya çalışan, Râvileri *Cerh ve Ta’dil* ilminin kuralları açısından ele alan ve belli kavramlarla durumlarını ortaya koyan bir disiplin olduğunu ifade etmişlerdir.¹⁶

3.2. Nakd’in Kısımları

Temel amacı sahih hadisi zayıf mevzu ve benzeri rivâyetlerden ayıklamayı amaçlayan Hadîs nakdi, iki kısma ayrılmaktadır.

- a. Râvinin Nakdı: Peygamberden (s.a.v.) geldiğine dair teyidi amaçlayan bu nakd çeşidi, şu ayetten esinlenerek râvinin durumunu ele alan bir araştırma yönteminden ibarettir. Kur’an’ı Kerimde:

(يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَأٍ فَتَبَيَّنُوا أَن تُصِيبُوا قَوْمًا بِجَهَالَةٍ فَتُصِيبُوا عَلَى مَا فَعَلْتُمْ نَادِمِينَ)

⁶ Ebû İsa Muhammed b. İsa, et-Tirmizî, *el-Câmiü’s-Sahih* (Sünenü’t-Tirmizî), Zühd, 11, 2318, thk. Beşşâr Avvâd Marûf, (Beyrut: Dâru’l- Garb el-İslamî, 1998), 9/98.

⁷ Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd İbn Mâce, el-Kazvînî, *Sünenü İbni Mâce*, Kitabü’l Ahkâm, 17, 2340, thk. Muhammed Fuad Abdulbaki, (b.y. Dâru İhyai’t-Turâsi’l Arabiyyi, ts.), 3/403.

⁸ Vehbet ez-Zuheyli, *Usûli’l Fikh*, 4. Basım, (Beyrût: Dâru’l-Fikr el-Muâsır, 2009), 1/450; Ebû Abdillâh Şemsüddin Muhammed İbnü’l-Müvakkat el-Hanefî, *et-Tahrîr ve’t-Taahbîr*, 2. Basım, (Beyrût: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1403/1982), 2/297.

⁹ Nürettin ‘İtir, *Menhecu’n –Nakdi fi Ulûmi’l- Hadis*, 2. Basım, (Beyrût: Dâru’l Fikr, 1399-1979), 28.

¹⁰ Siba’î, *es-Sünnetu ve Mekânetuhâ fi’t Teşri*, 47.

¹¹ Müslüm, el-İmare, 45, 155, 3/1515.

¹² Buḥârî, el- ‘İdeyn,(İki Bayram) 2, 907, 3/1063.

¹³ İbn Fâris, *Makayisullüga*, 5/467.

¹⁴ İbn Manzûr, *Lisanü’l-Arab*, 8/4517.

¹⁵ Ebü’l-Feyz Muhammed el-Murtazâ b. Muhammed b. Muhammed b. Abdirezzâk ez-Zebîdî, *Tâcu’l ‘Urûs, Min Cevâhiri’l-Kâmûs*, (Beyrût: Dâru Mektebei’l Hayât, ts.), 2/517.

¹⁶ Ahmed Nûr Yûsuf, *Mukaddimetu’t-Târih Li İbni Me’in*, (Mekke: Dâru İhyai’t-Turâsi’l Arabiyyi, 1399/1979), 1/5-6.

“Ey iman edenler! Bir fasık size bir haber getirirse, bilmeyerek bir topluluğa zarar verip yaptığınıza pişman olmamak için o haberin doğruluğunu araştırın.” (el-Hucurât 49/6) Bu itibarla *nakdu'r-râvi*, kendine has kaide ve kuralları olan müstakil bir ilimdir. Muhaddisler, bu ilmi disiplini sağlam temellere dayandırmıştır. Âlimler, râvi ve rivâyet nakdinde hep bu kurallara başvurmuştur.

b. Metin Nakd'ı: Muhaddisler, rivâyetleri kabul etmek için bir takım kaide ve kurallar ortaya koymuştur. Bunlardan bir kısmı Sened ile alakalı bir kısmı da metin ile ilgili olmuştur. Fakat ağırlıklı olarak senede yönelik olmuştur. İmam Şâfiî konuya ilişkin şunları ifade etmiştir: “Bir haberin doğruluğu veya yanlışlığının ortaya çıkarılması, haberi veren kişinin doğru veya yalancı kişiliğiyle alakalı bir çalışmadır.” Haberleri bize getirenler sened zincirinde var olan râvilerdir. Bu nedenle onların adalet ve zapt gibi sıfatlara sahip olmaları önem arz etmektedir.

Hadis metninin nakd edilmesi konusu bağlamında, Peygamberin (s.a.v.) vefatından sonra sahabenin (r.a.) durumuna baktığımızda hata veya yanılısamadan masum olmamakla beraber, tamamının adil olduklarını dolayısıyla rivayetlerinin sahih olduğunu ifade etmek mümkündür. Eğer bir rivâyet Kur'an'ın nassına veya sahih hadis ile çelişiyorsa bu durumda o metnin nakd edilmesi gerekir.¹⁷

3.3. Nakd'in Kıstasları

Hadislerin tedvin döneminden itibaren İslam âlimleri, kendilerine ulaşan rivayetlerin sıhhatini ortaya koymak için söz konusu rivâyetleri farklı açılardan değerlendirmişlerdir. Bu çerçevede metin ve senet nakd'i için belli kıstaslar ortaya koymuşlardır. Bu kıstaslara uyan rivâyetleri sahih hadis olarak belirleyerek, kıstaslara uymayan diğer rivâyetleri durumlarına göre farklı kategorilere ayırmışlardır. Bu amaçla oluşturulan kıstasları şu şekilde sıralamak mümkündür:

3.3.1. Hadisin Kur'an'a Arzı

Hadis nakdi çerçevesinde Muhaddisler, hadis metnini Kur'an'a arz ederek metnin teyidini sağlamaya çalışmışlardır. Hatib el-Bağdâdî (ö. 463/1071) bu konuda şunları ifade etmiştir: Bir hadis metninin Kur'an'ın nassıyla çelişmesi söz konusu rivâyetin sahih olmadığına işaretlerinden biridir. İbn Kayıım el-Cevziyye (ö. 751/1350) de, Kur'an'ın sarih nassına muhalefet eden bir rivâyet mevzu hadis olduğunun işareti olduğunu ifade etmiştir.¹⁸

3.3.2. Sünnetin Sünnete Arzı

Sünnet konusunda Sahabiler arasında en çok kullanılan yöntemlerden biri alanında ihtisas sahibi olana Sahâbeye soru sormalarıdır. Bu çerçevede Peygamberin (s.a.v.) evine girip çıkma bakımından konuları farklı olan Sahabilere soru sorarak onların da Peygamber'in (s.a.v.) hanımlarından ev içinde vuku bulan durumlarla alakalı soru sorarak aldıkları cevapları peygamberin evine rahatça giremeyen Sahabeye aktarırlardı. Böylece kendilerine aktarılan sözün Peygambere ait olduğuna dair teyid etmeleri halinde muhalefet etmeleri imkânsızdı. Ancak bazen nakledilen sözün peygambere aidiyeti teyid edilmiyordu veya nakledenin hıfzı, zaptı ve kavrama kabiliyeti hakkında kuşku duyuldu.¹⁹ Bu durumda nakledilen metnin nakd'i yapılmaya başlanırdı. Sahabenin birbirlerinin sözünü nakd edebilmiş olması, sahabenin hadise karşı gösterdikleri hassasiyetlerini ortaya koymaktadır. Bu çerçevede İmam Mâlik b. Enes (ö. 179/795) bazı Hadis metinlerini Medine ehlinin ameline arz etmiştir.²⁰ İmam Şâfiî'nin (ö. 204/820) de bazı hadisleri meşhur hadise muarız olduğundan dolayı reddetmiştir.²¹

3.3.3. Akla arz

Hadis ilminin çağdaş tenkitçilerinden İmam el-Elbânî (ö.1420-1999) az da olsa bazı rivâyetleri akl-ı selime arz yoluyla zayıf veya mevzu olduğunun sonucuna varmıştır. Buna örnek olarak, “Kişiyi çirkin ve münkerlerden alıkoymayan namazın, sahibini Allah'tan uzaklaştırmaktan başka bir fayda sağlayamaz.” el-

¹⁷ Ebû Abdullah Muhammed b. İdris, eş-Şâfiî, *er-Risâle*, thk. Ahmed Şakir, (Mısır: Mektebetü'l Hakebî, 1358/1940), 398.

¹⁸ Ebû Abdullah Muhammed b. Ebî Bekir İbn Kayıım el-Cevziyye, *el-Menâr Fi's Sahih ve'd Da'if*, 1. Basım, thk.

Yahya b. Abdullah, (Cidde: Mecme'u-l Fıkhi el-İslamî, 1428/2007), 80.

¹⁹ Müsfer Garamullah, *Makâyisu Nakdi Mutûni es-Sünne*, 79-80.

²⁰ Ebû'l Velîd Muhammed b. Ahmed İbn Rüşd el-Hafîd, *Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihayetu'l-Maksid*, (Kahire: Dâru'l-Hadîs, 1425/2004), 1.126; Ebû'l Fadl el-Kâdî 'İyâd b.Mûsâ, *Tertîbu'l Medârik ve Takribu'l Mesâlik*, 1. Basım, thk, İbn Tâvut et-Tancî ve Abdulkâdir es-Sarâvî, (Mağrib: Metbaatu Fedâle, ts.),1/68.

²¹ Muhammed Cemaluddin el-Kâsimî, *Kav'idu't- Tahdîs Min Fununi Mustalahi'l Hadîs*, thk. Mustafa Şeyh Mustafa, (Beyrut: Muessesetu'r -Risâle, 1. Baskı, 1425/2004), 378.

Elbânî, bu hadisin senet ve metin bakımından sahih olmadığını dolayısıyla batıl (mevzu) olduğunu ifade etmiştir.²² Bu hadis ile ilgili İbn Teymiyye (ö.728-1328), Peygamberin (s.a.v.) böyle bir ifadeyi dile getirdiğini sâbit değildir. Çünkü kişi fâsık da olsa namaz kılması namaz kılmayandan daha hayırlıdır.²³

el-Elbânî, bu hadisin isnadındaki zaafı beyan ettikten sonra, Metnin de sahih olmadığını ifade etmiştir. Çünkü hadisin zahirine göre, büyük günah mürtekibi olan birinin tadili erkânla kıldığı bir namazın fikhen sahih olsa da sahibini Allah'tan uzaklaştırır. Bu durum, akl-ı selime muhalif olduğu gibi, İslam şeriatına da aykırıdır.²⁴

4. SÖZLÜKTE MEVZU

İsmi meful formu olan mevzu موضوع kelimesi sözlükte bir kaç anlama gelmektedir. Bunlar: Düşürmek, وضع الشيء عن عاتقه “omuzundaki şeyi düşürdü.” Terk etmek, وضع شيئاً “bir şeyi terk etti.” İftira atmak uydurmak, وضعت المرأة ولدها “kadın çocuğunu doğurdu.” Bu sözcüğün başka bir anlamı da, soyut manada “alçalma”dır.²⁵

4.1. Istilahta Mevzu

Muhaddisler mevzu hadisin tanımı konusun mefhum olarak aynı olmakla beraber lafzen farklı ifadeler kullanmışlardır. İbnü's-Salâh (ö. 643/1245), Yapay ve uydurulmuş rivâyet olarak tanımlamıştır.²⁶ Kâsım el-Endecânî (1393-1973), mevzu hadis peygambere (s.a.v.) yapılan iftiradır.²⁷ el-Ca'berî ise (1400-1980) yalan yoluyla peygambere isnat edilen söz olarak tanımlamıştır.²⁸ İbnü'l-Cevzî de mevzu hadis ifadesini ikiye ayırarak tanımlamıştır:

1. Yalan olduğu katî olarak bilinen sözler. Bunlar tamamen uydurularak peygambere isnat edilen rivâyetlerdir.
2. Başkasının sözünü peygambere isnat edilmesidir. Bu tanıma maktu ve mevkuf rivâyetler de girmektedir.²⁹

5. EBÛ DÂVÛD, ADI VE İLMİ KİŞİLİĞİ

Asıl adı Süleyman b. el-Eş'as b. İshâk b. Beşîr el-Ezdî es-Sicistânîdir. Ebû Dâvûd, h. 202/817 de Afganistân'da geniş bir mıntika olan Sicistân'da dünyaya gelmiştir. Küçük yaştan itibaren ilim talebine çıkan Ebû Dâvûd, Horâsân, Irâk, Şam ve Hicâz gibi memleketlere giderek Kuteybe b. Said, Ebû Ömer ed-Darîr Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, Süleyman b. Harb, Ahmed b. Hanbel ve Buhârî gibi Hadis ilminin büyük âlimlerinden ders almıştır.³⁰ Birçok ilim ehli Ebû Dâvûd'un hadis ve fıkıh ilmindeki üstünlüğünü dile getirerek şu ifadeleri kullanmıştır:

Cemâlüddîn İbrâhîm b. Ali b. Yûsuf eş-Şirâzî (ö. 476/1083) Ebû Dâvûd'u Hanbelî fukâhâdan sayarken, el-Hâkim lakabıyla tanınan muhaddis Muhammed b. Muhammed en-Nîsâbûrî (ö. 378/988) ise Ebû Dâvûd'un hadis ilminde yaşadığı dönemin tartışmasız imamıdır. İfadesini kullanmıştır.³¹ İbrahim el-Harbî de Ebû Dâvûd'un kitabını okuduktan sonra şunları kaydetmiştir: “Dâvûd Peygambere (a.s.) demirin yumuşadığı gibi

²² Ebû Abdurrahman Muhammed Nâsirüddin b. el-Hâc Nûh b. Necâtî b. Âdem el-Elbânî, *Silsiletü'l-Ehâdîsi'd-De'İfeti ve'l-Mevdû'eti ve Eseruhâ es-Seyyi fi'l-Ümmeti*, 1. Basım, (Riyâd: Dâru'l-Me'arif, 1412/1992), 1/54; Müslüm, *Sahîhu Müslüm*, 5, 1/271.

²³ İbn Teymiyye Ahmed b. Abdulhalîm, *el-Fetâvâ'l-Kübrâ*, 1. Basım, thk. Muhammed Abdulkadir 'Atâ ve Mustafa Abdülakâdir, 'Atâ, (Beyrût: Dâru'l Kütübî'l-İlmiyye, 1408/1978), 2/5.

²⁴ Elbânî, *Silsiletü'l-Ehâdîsi'd-De'İfeti ve'l-Mevdû'eti ve Eseruhâ es-Seyyi Fi'l-Ümmeti*, 1/54.

²⁵ İbn Fâris, *Makayisillüga*, V-d'. Maddesi.; İbn Manzûr, *Lisanü'l-Arab*, 8: 398-401; Zebîdî, Tâcü'l 'Urûs, Min Cevâhiri'l-Kâmûs, 22/340; Ebû't-Tâhir Mecdüddîn Muhammed b. Ya'kûb b. Muhammed el-Fîrûzâbâdî, *el-Kâmûsu'l-Muhît*, (Beyrût: Dâru'l-Fikr, 1398/1978), 771-772.

²⁶ İbnü's-Salâh Osmân b. Abdurrahman eş-Şehrezûrî, *'Ulûmi'l-Hadis*, thk. Nûrüddin 'İtr, (b.y.: y.y. 1406/1986), 89.

²⁷ Seyyid Kâsım el-Endecânî, *el-Misbâh Fi Usûli'l-Hadis*, (b.y.: Dâru'z-Zemân, 1987), 96.

²⁸ Ebû İshâk İbrâhîm b. Ömer Bürhanüddin el-Ca'berî, *Rusûmü't-Tahdîs Fi Ulûmi'l-Hadis*, 1. Basım, thk. İbrâhîm b. Şerîf, (Lübnân: Dâru İbn Hazm, 1421/2000), 95.

²⁹ Ebû'l-Farac Abdurrahman b. Ali b. Muhammed İbnü'l-Cevzî, *el-Mevdû'ât*, thk. Abdurrahman Muhammed Osmân, (b.y.: y.y. 1386-1966), 1/14.

³⁰ Ebû Süleyman Hammed b. Muhammed b. İbrahim el-Hatâbî, *Me'alimü's-Sünen Şerhu Süneni Ebî Dâvûd*, 1. Basım, (Haleb: el-Matbaatü'l-İlmiyye, 1351/1932), 1/6.

³¹ Bağdâdî *Târihu Bağdâd ve Zuyûluhu*, 9/58.

Ebû Dâvûd'a da hadis ilmi kolaylaşmıştır.³² Ebû Dâvûd kendi süneni ile ilgili şunları ifade etmiştir: “Kur'an'ı Kerimden sonra isanların öğrenmeleri gereken bir kitaptır. Bu kitabı okuyan tefekkür eden ancak onun kıymetini bilir.”³³ Ebû Dâvûd'un muasırı olan birçok âlim de kendisinden övgü ile bahsetmiştir. Bunlardan biri olan Hafız Zekariyya es-Sâcî bu konuda şunları kaydetmiştir (ö. 307/ 919): “Kur'an, İslâm'ın temel kitabıdır. Ebû Dâvûd'un süneni de İslâm'ı tanıma kitabıdır.”³⁴

Hafız Musa b. Harûn da Ebû Dâvûd hakkında şunları dile getirmiştir: “Ebû Davûd dünyada hadis için yaratılmış bir yapıya sahip, ahirette ise Cennet için yaratılmıştır.”³⁵Hafız Ebû Abdullah b. Munda(ö. 310/922) Ebû Dâvûd için: “Sahih hadisi hatalı hadisten, Sâbit hadisi de Malûl hadisten ayıran dört kişiden biridir. Bunlar, Buhârî, Müslüm, Ebû Dâvûd ve Nessâî'dir.”³⁶

5.1. Kitabü's-Sünen'in Hadis İlmindeki Yeri ve Şerhleri

Ebû Dâvûd'un Mekke ehline göndermiş olduğu risalede kitabının adı “Kitabü's-Sünen” olarak telaffuz etmiştir. Aynı risalede Ebû Dâvûd, “Kitabü's-Sünende” metruk hadis bulunmamaktadır.³⁷İfadesini kullanmaktadır. Böylece müellifin eserine vermiş olduğu ismin “Kitabü's-Sünen” olduğu kanaati hâsıl olmaktadır. Âlimlerden bir kısmı da Ebû Dâvûd'un eserini bu isimle zikrederek hakkında şu ifadeleri kullanmışlardır. Ebû Yahya Zekariyya es-Sâcî (ö. 307/920): “Allah'ın kitabı İslâm'ın temelidir. Ebû Dâvûd'un Kitabü's-Süneni ise İslâm'ı tanıma vesilesidir.”³⁸Hatip el-Bağdâdî (ö. 463/1071): “Ebû Dâvûd, Basra'da ikamet ederdi. Bağdâd'a birçok defa gelmiştir. Sünen adındaki kitabını da Bağdat'ta telif etmiştir.³⁹Muhammed b. İshâk es-Sağânî (ö. 650/1252) ve İbrahim b. İshâk el-Harbî (ö. 285/899): “Ebû Dâvûd Kitabü's-Süneni telif etmeye başladığında Hz. Dâvûd'a demirin yumuşadığı gibi kendisine hadisin yazılması da kolaylaşmıştı.”⁴⁰ İbn Hallikân(ö. 681/1282): “Kitabü's-Sünen kendinden önce yazılanları kapsayan bir eserdir.⁴¹ İbn Kesîr, (ö.774/1373) “Ebû Dâvûd'un Süneni, âlimler arasında meşhûrdur.⁴² Ebû Dâvûd, söz konusu eserini erken yaşta kaleme almaya başlamıştır. Eserinde yaklaşık beşyüzbin (500,000) hadisi zikretmiştir. Bu kapsamda eserin öne çıkan başlıca yöntemleri şunlardır:

- 1- Ebû Dâvûd, Süneninde açık bir yöntem takip ederek, konuyla alakalı en sahih hadislere yer vermiştir. Yanı sıra daha çok ahkâm hadislerine odaklanmıştır. Bu sebeple bir hadisin ahkâm ile ilgili kısmını almak için uzun hadisleri kısaltarak vermiştir.
- 2- Bazen bir konuda daha sahih bir hadis olmasına rağmen âli bir isnada sahip olduğu için daha düşük derecedeki bir hadisi seçmiştir.
- 3- Metrûk olduğuna dair icma sağlanmamış hadisleri tahriç etmiştir. Bu çerçevede bazı zayıf ve meçhul kişilerin rivâyetlerini tahriç etmiştir.
- 4- Fukaha ve hadis ehline göre meşhur olan bazı rivâyetleri tahriç etmiş ve bu tür hadislerle istidlâl yapılabileceğini ifade etmiştir.
- 5- Mürsel hadislerle ilgili âlimlerin görüşlerini zikrederek ulemanın bu tür hadisleri hüccet olarak kabul ettiklerini zikretmiştir.⁴³

³² Saafedî, Selahüddin Halil, *el-Vâfi bi'l Vefiyyât*, thk, Ahmed el-Arnâvût, (Beyrût: Dâru İhyai't-Turâsi'l Arabiyyi, 1420/2000), 15/219.

³³ Ebû Dâvûd Süleyman b. el-Eşas es-Sicistânî, *Risâletun li Ehli Mekkete fi Vasfi Sünenihi* 3. Basım (b.y.: el-Mektebü'l-İslâmî, 1405), 28.

³⁴ Cemâlüddin Yûsuf b. Abdurrahman el-Mizzî, *Tehzibü'l-Kemâl fi Esmâirricâl*, thk. Amr Seyyid Şevket, (Beyrût: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2018), 1/30.

³⁵ Zehebî, *Tezkiretu'l-Huffâz*, thk. Abdurrahman b. Yahya, (b.y.: Dairetu'l-Maarif el-Osmaniyye, 1347), 2/592.

³⁷ Muhammed el-Muhtâr, *Târihu Ulûmi'l-Hadisi eş-Şerîf fi'l-Maşriki ve'l- Mağribi*, 1. Basım, (Beyrût: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.),187.

³⁸ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, 13/215.

³⁹ Bağdâdî, *Târihu Bağdad*, 9/56.

⁴⁰ Cemâlüddin Yûsuf b. Abdurrahman el-Mizzî, *Tehzibü'l-Kemâl fi Esmâirricâl*, thk. Amr Seyyid Şevket, (Beyrût: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.), 11/365.

⁴¹ İbn Hallikân Ahmed b. Muhammed b. İbrahim, *Vefiyyâtü'l- A'yân ve Enbâu Ebnâi'z-Zamân*, thk. İhsân Abbâs, (Beyrût: Dâru Sadr, 1972), 2/404.

⁴² İbn Kesîr el-Bidâye ve'n-Nihâye 11/58.

⁴³ Muhammed el-Muhtâr, *Târihu Ulûmi'l-Hadisi eş-Şerîf fi'l-Maşriki ve'l- Mağribi*, 188.

- 6- Meskût Anhu: İbn Hacer, Ebû Dâvûd'un bazen hadisin zayıf olduğu halde sükût etmiştir. Bunu da iki sebepten dolayı yapmıştır: Birincisi ilgili bapta başka bir rivâyet bulunmadığında o rivâyeti hüccete salih bir rivâyet olarak görmüştür. İkincisi istişhada salih olmasa da hakkında bir şey söylemediyse o rivâyeti salih olarak kabul etmiştir.⁴⁴
- 7- Ebû Dâvûd, bazen hadisin sıhhatını zedeleyecek illetleri beyan ederek konuya dair ihtilafları ifade etmiştir.
- 8- Az bir kısım hariç mevkuf eserleri sünenine almamıştır.
- 9- Bazen açıklayıcı bilgiye sahip hadisin farklı senedleriyle tekrarlamıştır.
- 10- Ebû Dâvûd açıklama ve uyarma amacıyla faydalı ve nükteli bilgiler vermeyi önemsemiştir. Yanı sıra nasih mensûh ve garip hadisi de zikretmiştir.⁴⁵

5.2. Edebiyat Kitaplarında Nakd Edilmiş Hadisler

5.2.1. Kadınlarla Yürümek

Bu kitapta nakde dilen hadisin yolda kadın erkeklerle beraber yürümesi konusuyla alakalıdır. Hadisin metni şu şekildedir:

حدثنا محمد بن يحيى بن فارس، ثنا أبو قتيبة سلم بن قتيبة، عن داود ابن أبي صالح، عن نافع، عن ابن عمر، أن النبي صلى الله عليه وسلم: (نهى أن يمشي - يعني الرجل - بين المرأتين)

“Peygamber (s.a.v.) (erkeğin) iki kadın arasında yolda yürümesinden nehiy etmiştir.”⁴⁶ Nâsirüddin el-Elbânî (1914-1999) Bu rivâyeti Ebû Dâvûd'un tahriç ettiği bir hadis olduğunu ifade etmiştir. Ukeylî, bu hadisi zayıf hadisler arasında zikretmiştir. Hâkim ve İbn Ediy Ebû Dâvûd'un Nafi' b. İbn Ömer'den merfu tarikiyle naklederek sahih olduğunu ifade etmiştir. Zehebî de bu hadis ile alakalı, bu hadis Peygamber'den sâbit değildir. Çünkü hadisin senedinde bulunan Dâvûd b. Ebî Salih zayıftır.

Hâfız İbn Hacer *et-Takrîb* adlı eserinde, adı geçen râvî hakkında şöyle demiştir: Sıkâtlardan mevzu hadisleri rivâyet eden biridir. Bu hadis ile ilgili bazıları ise şöyle bir yorum getirmiştir: Yolda yürüyen iki kadını ayırıp aralarına girmeyin. Ancak kişinin mahremi olan iki kadın arasında yürümesinde herhangi bir sakınca yoktur. Buna rağmen bu rivâyet sahih değildir.⁴⁷ İbn Hibbân (ö. 354/965) hadisin senedindeki söz konusu şahıs, sıkâtlardan mevzu hadisi bilerek rivâyet ettiğini ve buna örnek olarak bu rivâyeti vermiştir. Ebû Zur'a (ö. 264/878); söz konusu râvîyi sadece bu hadis ile bildiğini ifade etmiştir. Ukeylî; Râvînin sadece bu rivâyeti olduğunu zikretmiştir. Münâvî (ö. 1031/1622) hadisin senedinde bulunan Dâvûd adındaki şahsın rivâyetlerinin münker olduğunu ifade ederek, Buhârî'nin de bu hadisi Dâvûd'un rivâyetiyle zikrettiğini ancak râvî için itimat edilmez diyerek hadisinin sahih olmadığına işaret etmiştir.⁴⁸

Metin açısından da bakıldığında hadisin içeriği İslam'ın temel nasslarına muhalif olduğu anlaşılmaktadır. Zira İslam'da ruhbanlığın olmadığını ve hayatın birçok alanında erkekler ile kadınların bir arada yaşayabilecekleri bir gerçektir. Bu konuda peygamberin (s.a.v.) yaşadığı asrısaadette Sahâbenin sosyal hayattaki yaşantılarına bakıldığında başta çarşı pazar ve mescit gibi alanlar olmak üzere erkeklerle kadınların iç içe bir hayat sürdürdükleri rahatlıkla anlaşılmaktadır. İslam, bu konuda mahrem olmayan erkek ile kadının sadece halvette kalmalarını men etmiştir.

5.2.2. Fazail Hakkında

حدثنا يزيد بن محمد الدمشقي حدثنا عبد الرزاق بن مسلم الدمشقي، وكان من ثقات المسلمين من المتعبدين حدثنا مدرك بن سعد قال يزيد شيخ ثقة عن يونس بن ميسرة بن حليس عن أم الدرداء، عن أبي الدرداء - رضي الله عنه - قال: (من قال إذا أصبح، وإذا أمسى: حسبي الله لا إله إلا هو عليه توكلت، وهو رب العرش العظيم سبع مرات؛ كفاه الله ما أهمه صادقاً كان بها أو كاذباً)

⁴⁴ Ebû'l-Abbâs Ahmed b. Hüseyin Şihabüddin, *Şerhu Süneni Ebû Dâvûd*, (b.y.: Dârü'l-Felâh, 1437/2016), 35-46.

⁴⁵ Ebû'l-Fadl Muhammed b. Mûsa Muhammed Tâhir el-Makdisî, *Şurûti'l-Eimmeti es-Sitte ve Yelihi Şurûti'l-Eimmeti el-Hamse*, (Beyrût: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.), 19-20.

⁴⁶ Ebû Dâvûd, *Süneni Ebî Dâvûd, Kitâbü'l-Edeb* 181, 5273, 2/791.

⁴⁷ Elbânî, *Silsiletü'l-Ehâdisi'd-De'ifeti ve'l-Mevdû'eti ve Eseruhâ es-Seyyi fi'l-Ümmeti*, 1/54; Ebû Cafer Muhammed b. Amr b. Mûsa b. Hammâd el-Ukeylî, *ed-Du'afâi'l-Kebîr*, thk. Abdulmüti Kalaci (Beyrût: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.),126; Abdülazim b. Abdilkavî el-Münzirî, *Muhtasarü Süneni Ebî Dâvûd*, thk. Muhammed Suphî b. Hasan Hallak (b.y.: y.y. 1413-2010), 8: 118.

⁴⁸ Ahmed İhsan Şukukânî-Salih Osman el-Lihâm, *Mu'cemu Esmâi'r-Ruvât* (Riyâd: Dâru İbn Hazm, 1421/2000), 1/651.

“Kim akşamladığında veya sabahladığında yedi defa Allah bana kâfidir. O, yüce arşın sahibidir. Doğru da olsa yalandan da olsa (kişinin bu söyledikleri), Allah onun bütün istediklerini verir.”⁴⁹ Bazı âlimler bu hadisin Ebu'd-Derda'ya mevkuf olduğunu ifade ederek, mevzu hadis hükmünde olduğunu belirtmiş ve bilerek veya bilmeyerek mevkûf bir rivâyeti ref etmenin muhaddislerin ortaya koydukları ölçülere göre onun mevzu hadislere ilhak olmasına sebep olduğunu belirtmişlerdir.

Bu rivâyet, Ebu'd-Dreda'ya mensub bir sözdür. O'nun gibileri de kendi reyinden bir şeyi dile getirmediği kanaat edilmektedir. Ancak rivâyetin sonunda صادقاً كان بها أو كاذباً (gerçek veya yalandan) ifadesi rivâyeti problemlili hale getirmektedir. Zira kişinin bu mükâfatı alabilmesinin şartı (her şeyde olduğu gibi) halis bir niyete ve sadık bir talebe sahip olması gerekir. Dolayısıyla bu zikri dile getiren kişinin talebinde sadık olmaması halinde, Allah'ın (c.c.) bu yalan olan talebi karşılama vaadî, İslam'ın genel kabulleriyle uyuşmamaktadır. İbn Kesir, bu hadisi صادقاً كان بها أو كاذباً ifadesini zikretmeden Ebû Dâvûd'dan nakletmiştir. Sonuç olarak bu rivâyet, Mevkûf olarak sahih olup merfu hükmündedir. Ancak sonundaki صادقاً كان بها أو كاذباً ifadesi rivâyeti problemlili hale getirmektedir. Ayrıca bu hadis, müsned ve merfu bir şekilde içinde zayıfın sıkâta muhalefet illetini barındıran münker bir târik ile de rivâyet edilmiştir.⁵⁰ el-Elbânî, Ebû Dâvûd'un rivâyetindeki hadisi, mevzu hadisler içinde zikrederek sonundaki ziyadenin- صادقاً كان بها أو كاذباً - ise garip ve münker olduğunu belirtmiştir. Zira İbn Kesir'in de ifade ettiği gibi insanın sadık olmadığı bir talebenin Allah'ın(c.c.) dikkate alıp karşılması sünnetullahı uygun bir yaklaşım tarzı olduğu düşünülmemektedir.⁵¹

5.2.3. Güvercin ile Eğlenme

حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- رَأَى رَجُلًا يَتَّبِعُ حَمَامَةً فَقَالَ (شَيْطَانٌ يَتَّبِعُ شَيْطَانَةً)

Ebû Hureyre (r.a.)Peygamber (s.a.v.) güvercin kovalayan bir adamı gördüğünü ve şöyle dediğini rivâyet etmiştir: “O şeytani kovalayan bir şeytandır” Ebû Hureyre, Peygamber (s.a.v.) bir güvercinin peşine düşüp onunla eğlenen bir adam görmüştü. Bir Şeytan bir Şeytaneyi takip ediyor!” dediğini rivâyet etmiştir.⁵²

Elbânî bu hadisi sahih hadisler arasında zikretmiştir.⁵³ Ancak bazıları hadisin zayıf olduğunu iddia ederek el-Elbânî'yi eleştirmiştir.⁵⁴ Fakat İbn Hacer el-Asklânî hadisin hasen olduğunu belirterek şunları kaydetmiştir.⁵⁵ Bu hadis, güvercin ile eğlenmenin başta namaz gibi temel ibadetlerinden alıkoyan kişiye yöneliktir.⁵⁶ el-Münâvî, Hadisin isnadında Muhammed b. Amr b. Alkeme el-Leysi'nin bulunduğunu ve bu kişi hakkında ihtilafın var olduğunu onun *Sû'u'l-Hifz* ile itham edildiğini zikretmiştir.⁵⁷ Ancak Ebu'l-Hasen Müsedded b. Müserhed el-Basrî (ö. 228/843) Yahya b. Said el-Katân (ö. 198/813) dan onun da Muhammed b. Amr (ö. 322/ 934) dan hadisi mürsel olarak rivâyet etmiştir. Böylece hadis, irsâl illeti ile maluldür. Dârekutnî de *el-ilel* adlı eserinde hadisin Mürsel olduğunu tercih etmiştir.⁵⁸ Metin bakımından hadise bakıldığında rivâyetin sübûtü sıkıntılı olduğu anlaşılmaktadır. Zira bir kuşu şeytan olarak vasıflandırmak ve peşinde koşan kişinin şeytan olduğunu ifade etmek risâletin görevleri arasında olmadığını dolayısıyla peygamberden sadır olmasının uzak bir ihtimal olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü Güvercin beslemenin ve onunla meşgul olmanın akli ve nakli hiçbir sakıncası olmadığı gibi dini bakımdan bunu men edecek herhangi bir nass da bulunmamaktadır. Yanı sıra açık bir nass bulunmadığı bir konuda asl olan ibahedir. Böylece söz konusu rivâyetin sahih olmadığı kanaat edilmektedir.

⁴⁹ Ebû Dâvûd, Süneni Ebî Dâvûd, *Kitâbü'l-Edeb* 110, 5081, 2/742.

⁵⁰ Ebû'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesir b. Dav' b. Kesir el-Kaysî el-Kureşî el-Busrâvî ed-Dimaşkî İbn Kesir, *Tefsirü'l-Kur'âni'l-Azîm*, 4: 244. Süyûtî, *ed-Dürrü'l-Mensûr*, 4/344.

⁵¹ Elbânî, *Silsiletü'l-Ehâdîsi'd-De'ifeti ve'l-Mevdû'eti ve Eseruhâ es-Seyyi Fi'l-Ümmeti*, 11/450.

⁵² Ebû Dâvûd, *Süneni Ebî Dâvûd, Kitâbü'l-Edeb* 65, 4949, 4: 703.

⁵³ Ebû Dâvûd, *Süneni Ebî Dâvûd, Kitâbü'l-Edeb* 65, 4949, 4/703.

⁵⁴ Halil Ahmed es-Sehânfürî, *Bezlü'l-Mechûd fi Halli Ebî Dâvûd*, talik, Ebû Abdîrrahman Adil, 1.Basım, (Beyrût: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.), 19/92.

⁵⁵ Halil Ahmed es-Sehânfürî, *Bezlü'l-Mechûd fi Halli Ebî Dâvûd*, 19/92.

⁵⁶ Halil Ahmed es-Sehânfürî, *Bezlü'l-Mechûd fi Halli Ebî Dâvûd*, 19/92.

⁵⁷ Tayyibî el-Hüseyn b. Abdillâh b. Muhammed, *el-Kâşif an Hakâiki es-Sünen*, 8/303; Münâvî Muhammed Abdurraûf, *Feydü'l-Kadir Şerhü'l-Câmiü's-Sağîr*, (Mısır: el-Mektebetü't-Ticâriyye el-Kübra, 1356), 4/186.

⁵⁸ Ebû'l-Hasan Ali b. Ömer b. Ahmed. Dârekutnî, *el-İlelü'l-Vâride fi'l-Ehâdis'n-Nebeviyye*. thk. Mahfûzürrahman Zeynüllâh es-Selefi. 1. Basım, (Riyâd: Dâru Taybe, 1405/1985), 14/307.

5.2.4. Aşırı Sevgi

حَدَّثَنَا حَبِوَةُ بْنُ شُرَيْحٍ حَدَّثَنَا بَقِيَّةُ عَنْ أَبِي بَكْرٍ بْنِ أَبِي مَرْيَمَ عَنْ خَالِدِ بْنِ مُحَمَّدٍ النَّفَّيِّ عَنْ بِلَالِ بْنِ أَبِي الدَّرْدَاءِ عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- قَالَ (حُبُّكَ الشَّيْءَ يُعْمِي وَيُصِمُّ)

Ebu'd-Derdâ'dan Peygamberin(s.a.v.) şöyle dediği rivâyet edilmiştir: “Bir şeye karşı sevgin seni kör ve sağır eder (de onun eksiklerini görmez, kusurlarını işitmez olursun).”⁵⁹ es-Sagâni, (ö. 650/1252) bu hadisin senesinde Ebû Bekir b. Ebî Meryem’i yalancılıkla itham ederek rivâyetin mevzu olduğunu ifade etmiştir.⁶⁰ el-Hafiz el-İrâkî (ö. 806/1404) ise senette adı geçen söz konusu şahsın yalancılıkla itham edilmediğini ancak kendisine ait değerli bir takısının çalınması üzerine üzüntüden aklını yitirdiğini zikretmiştir. Yanı sıra es-Segâni, Ebû Davûd’un bu hadisle ilgili bir şey söylememesi hadisin kendisine göre mevzu olmadığı gibi şedidü’-d- Da’f derecesinde de olmadığını göstermektedir. Bu durumda Ebû Dâvûd’a göre hadisin hasen derecesinde olduğunu söylemek mümkündür. Ancak el-Elbânî, hadisin zayıf olduğuna hükmetmiştir.⁶¹

et-Tayyibî ise, hadisin mefhumuyla ilgili şu değerlendirmeyi yapmıştır: Hadisin mefhumu asabiyet ile alakalı olduğunu ifade ederek batıl üzerinde olan birini asabiyetten dolayı sevmenin hakkı görmemesine sebep olduğu gibi sevdiği kişinin işlediği haksızlıkları da görmemesine ve yanlışlarını da duymasına engel olacağını ortaya koymaktadır.⁶²

5.2.5. Kur’an ve Benzeri

حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ بْنُ نَجْدَةَ حَدَّثَنَا أَبُو عَمْرٍو بْنُ كَثِيرٍ بْنُ دِينَارٍ عَنْ حَرِيزِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي عَوْفٍ عَنِ الْمُقَدَّمِ بْنِ مَعْدِيكَرِبَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- أَنَّهُ قَالَ (أَلَا إِنِّي أُوتِيتُ الْكِتَابَ وَمِثْلُهُ مَعَهُ أَلَا يُوشِكُ رَجُلٌ شَبَعَانٌ عَلَى أُرَيْكَتِهِ يَقُولُ عَلَيْكُمْ بِهَذَا الْقُرْآنِ فَمَا وَجَدْتُمْ فِيهِ مِنْ خَلَالٍ فَأَجْلُوهُ وَمَا وَجَدْتُمْ فِيهِ مِنْ حَرَامٍ فَحَرِّمُوهُ أَلَا لَا يَجِلُّ لَكُمْ لَحْمُ الْجِمَارِ الْأَهْلِيَّ وَلَا كُلُّ ذِي نَابٍ مِنَ السَّبْعِ وَلَا لَقِطَةٌ مُعَاهِدٍ إِلَّا أَنْ يَسْتَعْنَى عَنْهَا صَاحِبُهَا وَمَنْ نَزَلَ بِقَوْمٍ فَعَلَيْهِمْ أَنْ يَفْرُوهُ فَإِنْ لَمْ يَفْرُوهُ فَلَهُ أَنْ يُعَقِّبَهُمْ بِمِثْلِ قِرَاهِ)

“Şunu iyi bilin ki bana Kur'an-ı Kerim ile birlikte (onun bir) benzeri de verilmiştir. Dikkatli olun koltuğuna kurulan tok bir adamın size: (Sadece) şu Kur'an lazımdır. Onda bulduğunuz helali helal, haramı da haram kabul ediniz (yeter), diyeceği (günler) yakındır. Şunu iyi bilin ki ehli eşek eti, yırtıcı (hayvanlar) dan köpek dişli olanlar, (bir süre kalmak üzere İslam topraklarında ikamet eden) anlaşmalı (gayrı-müslim)lerin kaybettiği mallar size helal değildir. Ancak sahibinin kendisine ihtiyaç duymadığı (için almadığı) yitik mallar bu hükmün dışındadır. Kim bir kavme misafir olursa o kavmin onu ağırlaması gerekir. Eğer ağırlamazlarsa, o misafir ağırlama hakkını alarak onları cezalandırabilir.”⁶³

Bu hadisi illetli hale getiren şey, Allah’a rağmen Peygamberin bir takım şeyleri haram kıldığı ifade edilmesidir. Hadisin senet bakımından sahih olması bu hadisin peygamberden sübutunun delili olamaz. Zira âhâd hadisi ancak zannı ifade eder. Yanı sıra metin tenkidi, bir hadisin sıhhatine karar verebilmenin temel esaslarından biridir. Bu itibarla metin tenkidine tabi tutulan bu rivâyet kat’iyet ifade etmemektedir. Bu konu ile ilgili İbnu’s-Salâh, bir hadis için (senet bakımından) sahihtir denildiğinde söz konusu hadisin peygamberden sübûtünün kat’î olduğu anlamına gelmediğini, ancak bu, ilgili hadisin senet şartlarını yerine getirdiğini ifade ettiğini belirterek şöyle devam etmiştir. Bazen adil bir kişinin rivâyet ettiği bir hadise ilişkin ümmetin ittifakı sağlanmıyor. Bu durumda söz konusu hadis kat’î delil hükmünü almamakta, aynı şekilde bir hadis için sahih değildir denildiğinde bu hadisin kat’î bir şekilde yalan olduğu anlamına gelmemektedir. Ancak bu, senet ile alakalı şartları yerine getirmediğini ifade etmektedir.⁶⁴

5.2.6. Canlı Gömülen Çocuk

حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى الرَّازِيُّ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي زَائِدَةَ قَالَ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ غَامِرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ (الْوَائِدَةُ وَالْمَوْءُودَةُ فِي النَّارِ)

“Çocuğu diri diri mezara gömen kadın da, diri diri mezara gömülen çocuk ateştedir.”⁶⁵ Sıhhat ve ret bakımından bu hadis iki farklı şekilde değerlendirilmiştir.

1. Bu hadis her ne kadar Elbânî gibi bazı âlimlerce senet bakımından sahih sayılmış ise de, metin açısından Kur’an’a muhaliftir. Zira Kur’an’ı- Kerimde:

⁵⁹ Ebû Dâvûd, *Süneni Ebî Dâvûd, Kitâbü'l-Edeb* 126, 5130, 2/755.

⁶⁰ Münâvî, *Feydû'l-Kadir*, 3:372.

⁶¹ Molla Ali el-Kârî, *Mirkâtü'l-Mefâtiḥ Şerhu Mişkâti'l-Mesâbih*, 14/186.

⁶² Sehâvî, *el-Makâsidü'l-Hasene*, 381.

⁶³ Ebû Dâvûd, *Süneni Ebî Dâvûd, Kitâbu Lüzûmi's-Sünnet* 6, 4604, 2/610.

⁶⁴ İbn’s-Salâh, *el-Mukaddime*, 13.

⁶⁵ Ebû Dâvûd, *Süneni Ebî Dâvûd, Kitâbu Lüzûmi's-Sünnet* 18, 4717, 2/ 642.

“(Kiyamet gününde) kız çocuğuna hangi suçtan ötürü öldürüldüğü kendisine sorulduğu zaman”(Tekvîr: 81/8-9) Bu nedenle bu rivâyetin merdud olduğunu ifade etmişlerdir. Bu itibarla rivâyetin *Hüsnü's-Senedi* de bir fayda sağlamamaktadır. Yanı sıra bu rivâyet İmam Ahmed'in Hansa binti Muaviye'nin amcasından rivâyet ettiği hadislerle de çelişmektedir: “Peygambere sordum cennete kimler girecektir. Peygamber, Nebi cennetidir. Şehid cennetidir. Küçük çocuk cennetidir. Ve diri diri gömülen cennetidir.”⁶⁶

2. Hadisin isnat ve metin bakımından sıhhatını savunanlar hadisi şöyle yorumlamışlardır: Hadiste kast edilen kâfir bir kadının çocuğunu gömmesidir. Hadiste “Gömülen çocuk ateştedir” ifadesini, bulug çağına varmış anlamında yorumlamışlardır. Böylece bulug çağına varmış birinin hükmü de annesin hükmüne tabi olduğunu dile getirmişlerdir. Bazıları da bu hadisteki “el” takısı istiğrak manasında olmadığını, bilakis çocukluk dönemini geçirmiş büyüklerin kastedildiğini ifade etmiştir. Hadisin sıhhatını iddia eden tarafın diğer bir kısmı da bu hadisin, peygambere bir kadından bahsedildiği ve o kadına mahsus bir ifade olduğunu iddia ederek söz konusu kadının kızı da bulug çağına biri olduğunu ifade ederek, hadisteki “Gömülen çocuk ateştedir” ifadenin küçük çocukları kapsamadığını zira bunların günahsız olduğunu zikretmişlerdir.⁶⁷

5.2.7. Kaderiye Hakkında

حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي حَازِمٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي بِمَنْ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ ابْنِ عَمْرٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: (الْفَرِيَّةُ مَجُوسٌ هَذِهِ الْأُمَّةُ: إِنْ مَرَضُوا فَلَا تَعُدُّوهُمْ، وَإِنْ مَاتُوا فَلَا تَشْهَدُوهُمْ)

“Bu ümmetin Mecusileri "kader yoktur!" diyenlerdir. Bunlardan kim ölürse cenazelerinde hazır bulunmayın. Onlardan kim hastalanırsa ona ziyarette bulunmayın. ”⁶⁸ Farklı tarihlerden gelen bu hadisin senedindeki inkita nedeniyle rivâyetin mevzu olduğu kabul edilmiştir.⁶⁹ Başka bir tarikten gelen bir rivâyet ise şöyledir:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ، أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَمْرِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ عَمْرِ، مَوْلَى عُفْرَةَ، عَنْ رَجُلٍ مِنَ الْأَنْصَارِ عَنْ حُدَيْفَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: (لِكُلِّ أُمَّةٍ مَجُوسٌ وَمَجُوسٌ هَذِهِ الْأُمَّةُ الَّذِينَ يَقُولُونَ لَا قَدَرَ، مَنْ مَاتَ مِنْهُمْ فَلَا تَشْهَدُوا جَنَازَتَهُ، وَمَنْ مَرَضَ مِنْهُمْ فَلَا تَعُدُّوهُمْ، وَهُمْ شِيعَةُ الدَّجَالِ، وَحَقَّ عَلَى اللَّهِ أَنْ يُلْحِقَهُمُ بِالْجَالِ)

“Her ümmetin Mecusileri vardır. Benim ümmetimin Mecusileri ise “Kader yoktur.” diyenlerdir. Onlardan biri ölürse, cenazesine katılmayın, hasta olursa ziyaretine gitmeyin. Onlar deccal taifesidir. Allah'ın onları Deccal'a ilhak ettirmesi (ona katılmış bir grup olarak değerlendirmesi) hakkıdır.”⁷⁰

Bu tarikten gelen hadisin senedinde bulunan Ömer b. Muhammed zayıf bir râvidir. İmâm Malik'e göre ise metruktür. Bu nedenle söz konusu tarikten gelen rivâyet mevzudur. Yanı sıra senedindeki diğer bazı şahısların da meçhul olduklarından rivâyetin mevzu olduğunu teyid etmektedir.⁷¹ Tirmizî ve İbn Mace Süneninde de gelen rivâyetin senedinde Nezzâr b. Hibân ve Ali b. Nezzâr'ın bulunduğu zayıf râviler bulunmaktadır. Ayrıca bu tarikten gelen hadisin senedinde “Tâlif ve Vâhin” olmakla cerh edilmiş Kâsım b. Habib bulunmaktadır. Yanı sıra hadise metin bakımından bakıldığında peygamber (s.a.v.) döneminde bu tür isimlendirmelerin olmadığını rahatlıkla söylemek mümkündür. Bu nedenle bu rivâyetin mevzu olduğunu ve bu fırkaları kötölemek için vâizlerin” uydurdukları bir rivâyet olarak kanaat edilmektedir.

5.2.8. Gökerin Tasviri

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ الْبِرَّازُ حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ أَبِي تَوْرٍ عَنْ سِمَاكِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمِيرَةَ عَنِ الْأَخْنَفِ بْنِ قَيْسٍ عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ قَالَ كُنْتُ فِي الْبَطْحَاءِ فِي عَصَابَةِ فِيهِمْ رَسُولُ اللَّهِ -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- فَمَرَّتْ بِهِمْ سَحَابَةٌ فَتَنظَرُ لَيْهَا فَقَالَ (مَا تُسْمُونَ هَذِهِ). قَالُوا السَّحَابُ. قَالَ (وَالْمُرْنُ). قَالُوا وَالْمُرْنُ. قَالَ (وَالْعَنَانُ). قَالُوا وَالْعَنَانُ. قَالَ أَبُو دَاوُدَ لَمْ أَتَقِنِ الْعَنَانَ جَيِّدًا قَالَ (هَلْ تَدْرُونَ مَا بَعْدَ مَا بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ). قَالُوا لَا نَدْرِي. قَالَ (إِنْ بَعْدَ مَا بَيْنَهُمَا إِمَّا وَاحِدَةٌ أَوْ اثْنَتَانِ أَوْ ثَلَاثٌ وَسَبْعُونَ سَنَةً ثُمَّ السَّمَاءُ فَوْقَهَا كَذَلِكَ). حَتَّى عَدَّ سَبْعَ سَمَوَاتٍ (ثُمَّ فَوْقَ السَّابِعَةِ بَحْرٌ بَيْنَ أَسْفَلِهِ وَأَعْلَاهُ مِثْلُ مَا بَيْنَ سَمَاءٍ إِلَى سَمَاءٍ ثُمَّ فَوْقَ ذَلِكَ ثَمَانِيَّةٌ أَوْ عَالٍ بَيْنَ أَطْلَافِهِمْ وَرُكُوبِهِمْ مِثْلُ مَا بَيْنَ سَمَاءٍ إِلَى سَمَاءٍ ثُمَّ عَلَى ظُهُورِهِمُ الْعَرْشُ بَيْنَ أَسْفَلِهِ وَأَعْلَاهُ مِثْلُ مَا بَيْنَ سَمَاءٍ إِلَى سَمَاءٍ ثُمَّ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى فَوْقَ ذَلِكَ)

⁶⁶ Selahüddin b. Ahmed, *Menhucu Nakdi'l-Metni İnde Ulemai'l-Hadisi en-Nebeviyyi*, 1. Basım, (Ürdün: Dârü'l-Fetih, 1434/2013), 279/280.

⁶⁷ Şerefüddin el-Hüseyn b. Abdillâh et-Tayyibî, *Şerhu't-Tayyibî Ala Mişkâti'l-Mesâbih*, thk. Abdulhamid Hendâvî, (Mekke: Mektebetu Nezzâr Mustafa el-Bâz, 1417/1997) ; Muhammed Eşref b. Emir b. Ali b. Hayder, *Avnü'l-Mabud Şerhu Süneni Ebî Dâvûd*, (Beyrût: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1414), 12/322.

⁶⁸ Ebû Dâvûd, Süneni Ebî Dâvûd, *Kitâbu Lüzûmi's-Sünnet* 17, 4691, 2/634.

⁶⁹ Askalânî, *Tehzibü't-Tehzib*, 1. Basım (Hindistan: Daru'l-Maarif, 1326), 3/287; İbn Adi, *el-Kâmil fid'Du'âfâ*, 2/207.

⁷⁰ Ebû Dâvûd, *Süneni Ebî Dâvûd*, *Kitâbu Lüzûmi's-Sünnet* 17, 4692, 2/ 634.

⁷¹ Buhârî, *et-Târihü's-Sağir*, 2/271; Ebû Ahmed İbn Adî Ebû Ahmed el-Cürcânî, *el-Kâmil fi Duafâi'r-Ricâl*, thk. Adil Ahmed Abdülmevcûd, Ali Muhammed Muavved, 1. Basım, (Beyrût: el-Kütübü'l-İlmiyye, 1418/1997), 2/207.

Hız. Abbas İbnu Abdilmuttalib (r.a.) anlatıyor: "Batha adındaki mevkide, aralarında peygamberin (s.a.v.) da bulunduğu bir grup insanla otuyordum. Bir anda bir bulut belirdi. Herkes ona baktı. Peygamber (s.a.v.): "Bunun ismi nedir bilmeniz var mı?" diye sordu. "Evet, bu buluttur!" dediler. Peygamber (s.a.v.): "Buna müzn de denir" dedi. Oradakiler: "Evet müzn de denir" dediler. Bunun üzerine peygamber (s.a.v.): "Anan da denir" buyurdu. Sahabe de: "Evet 'anan da denir" dediler. Sonra Hız. Peygamber (s.a.v.): "Biliyor musunuz, sema ile arz(yer ile gök) arasındaki uzaklık ne kadardır?" diye sordu. "Hayır, vallahi bilmiyoruz!" diye cevap verdiler. "Öyleyse bilin, ikisi arasındaki uzaklık ya yetmiş bir, ya yetmiş iki veya yetmiş üç senedir. Onun üstündeki sema(nın uzaklığı da) böyledir." peygamber (s.a.v.) yedi semayı sayarak her biri arasında bu şekilde uzaklık bulunduğunu söyledi. Sonra ilave etti: "Yedinci semanın ötesinde bir deniz var. Bunun üst sathı ile dibi arasında iki sema arasındaki mesafe kadar mesafe var. Bunun da gerisinde sekiz adet yabani keçi (suretinde melek) var. Bunların toynakları ile dizleri arasında iki sema arasındaki mesafe gibi uzaklık var, sonra bunların sırtlarının üstünde Arş var, Arş'ın da alt kısmı ile üst kısmı arasında iki sema arasındaki uzaklık kadar mesafe var. Allah, bütün bunların fevkindedir." ⁷² Meleklerle ilgili Kur'an'ı Kerimde:

(الْحَمْدُ لِلَّهِ فَاطِرِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ جَاعِلِ الْمَلَائِكَةِ رُسُلًا أُولِي أَجْنِحَةٍ مَّثْنَىٰ وَثُلَاثَ وَرُبَاعَ ۚ يَزِيدُ فِي الْخَلْقِ مَا يَشَاءُ ۚ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ)

"Gökleri ve yeri yaratan, melekleri ikişer üçer ve dörder kanatlı elçiler olarak gönderen Allah'a hamd olsun. O, yaratmada dilediğini artırır. Şüphesiz o her şeye kâdirdir. (Fatır, 35/1)

Görüldüğü gibi bu ayette Allah (c.c.) melekleri kanatlı varlıklar olarak vasıflandırmıştır. Bu rivâyette ise melekler, toynaklı keçilere benzetilerek zikredilmiştir. Bu itibarla söz konusu rivâyet, Kur'an'a muhalefetten dolayı münkerdir. Yanı sıra rivâyette Allah (c.c.) fevkiyyet ile vasıflandırılarak Allah'ın Arş'ın üstünde oturduğu izlenimi verecek bir ifade kullanılmıştır. Oysa Allah (c.c.) hakkında bu anlama gelecek bir ifade kullanılması yanlıştır. Zira Kur'an'ı Kerimde: (الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى) "Rahman Arşa istiva etmiştir." (Taha: 20/5) ayette Allah (c.c.) Arşa istiva ettiğini buyurarak keyfiyeti tam olarak bilinmeyen genel bir mana ifade edilmiştir. Böylece mevzu ve münker rivâyetler arasında fark olsa da ancak mevzu hadisleri uyduranlar yalan ve iftirayı önemsemediklerinden dolayı bazen mevzu hadis aynı anda münker de olabilmektedir.

5.2.9. Hacamatın Kazancı

حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ أَخْبَرَنَا أَبَانُ عَنْ يَحْيَى عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ - يَغْنَى ابْنَ قَارِظٍ - عَنِ السَّائِبِ بْنِ يَزِيدَ عَنْ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - قَالَ (كَسَبُ الْحَجَامِ خَبِيثٌ وَتَمَنُّ الْكَلْبِ خَبِيثٌ وَمَهْرُ الْبَغِيِّ خَبِيثٌ)

"Hacamatçının kazancı kötüdür. Köpeğin satılması kötüdür. Ve zina yapan kadının mehri kötüdür." ⁷³ Bu rivâyet bir meslek olmasına rağmen tıp ilmini bir çeşidi olan hacamatı küçümsemekte ve ondan kazanç elde etmeyi de tahkir etmektedir. Oysa İslâm, çalışmayı ve insanlığın faydasına hizmet eden her türlü mesleği övmüştür. Bu çerçevede İbn Habib (ö. 238/853) ve ez-Zührî (ö. 124/742) gibi tabiinler, bu konuyu açıklığa kavuşturmak için söz konusu meslekle alakalı Sahâbilerden gelen rivâyetleri araştırmış ve Enes(r.a.) den gelen rivâyetleri nakletmişler: "Enes'e hacamat konusu sorulmuş o şöyle cevap vermiştir: "Ebû Tayyibe peygambere (s.a.v.) hacamat yapmış, peygamber ona sekiz avuç buğday verilmesini emretmiştir." Başka bir rivâyette: "Tedavi olduğunuz en iyi yol hacamat yapmaktır. Veya "Hacamat en iyi tedavi yoludur." ⁷⁴ İbn Abbâs'tan gelen başka bir rivâyette "peygamberin (s.a.v.) hacamat yaptırmış ve hacamataçının ücretini ödemiştir." ⁷⁵

Sonuç olarak İslam hayat ile insicam içerisinde ve hayattaki meşru yaşam tarzıyla uyumlu hareket etmektedir. Bu çerçevede başta sahabeler olmak üzere müminler, dünya hayatlarının idamesi için ihtiyaç duydukları şeylere kayıtsız kalmamıştır. Bu nedenle peygamber (s.a.v.) bize ahiretimizi ibadetlerle imar etmemizin yanında dünyadan da nasibimiz unutmamamız gerektiğini öğretmiştir. Sahih hadiste: "Allaha katında kuvvetli mümin zayıf müminden daha sevimli ve daha hayırlıdır." ⁷⁶ Buyurmuştur. Bu ifade müminin dini bakımdan daha güçlü olması gerektiği manasına geldiği gibi beden de güçlü olması manasına gelmektedir.

⁷² Ebû Dâvûd, *Süneni Ebî Dâvûd*, Sünnet, 19, 4723, 2/634.

⁷³ Ebû Dâvûd, *Süneni Ebî Dâvûd*, İcâre, 3, 3421, 3/278.

⁷⁴ Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc el-Kuşeyrî, *el-Câmi u's-şâhih*, thk. Muhammed Fuâd Abdülbaki, (Beyrût: Dâru İhyai't-Turâsi'l-Arabiyyi, ts.), Musakât, 11, 4121, 10/242.

⁷⁵ Müslim, *el-Câmi u's-şâhih*, Musakât, 11, 4124, 10/242-243; Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvîni, *Sünenü İbn Mâce*, thk. Muhammed Fuâd Abdülbaki, (Dâru İhayai'l-Kütübi'l-Arabiyyi, ts.), Ticâret, 10,2164, 2/732.

⁷⁶ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned, el-Ensâr*, 29, 2/366.

5.2.10. Etin Bıçakla Kesilmesi

روى أبو معشر عن هشام بن عروة عن أبيه عن عائشة عن النبي صلى الله عليه وسلم قال: (لا تقطعوا اللحم بالسكين ؛ فإن ذلك صنيع الأعمام)

“Eti bıçakla kesmeyiniz çünkü bu acemlerin adedir.”⁷⁷ Ahmed b. Hanbel (ö. 241/855) Bu hadisin sahih olmadığını çünkü peygamber(s.a.v.) koyunun etini bıçakla kestiğini namaz için ezan okunduğunda bıçağı atıp namaza gittiği rivâyet edilmiştir.

İbnu'l-Cevzî: Bu hadisi, Nuceyh b. Abdirrahman ve Ebû Ma'şer lakabıyla bilinen kişiler rivâyet etmiştir. Yahya b. Maîn (ö. 233/848) söz konusu bu râvinin sıkât olmadığını ifade etmiştir. Yahya b. Hişam ise adı geçen râvi için: Bu ümmetin Deccâldır ifadesini kullanmıştır. Ebû Saîd Yahyâ el-Kattân (ö. 198/813) adı geçen râviyi zayıf kabul edip ondan hadis rivâyet etmemiş ve adı anıldığında gülüp hafife almıştır. Bu kişi hakkında başka hadis imamları da olumsuz ifadeler kullanmışlardır. Ahmed b. Hanbel: Hadisi yazılmaz biri olduğunu, Nessâî: metrûkü'l-Hadis olduğunu, İbn Adî: Mevzu hadisleri rivâyet eden ve hadis çalan bir kişi olduğunu. İbn Hibbân sıkâtlara mevzu hadisleri isnat eden bir yalancı olduğunu. Ebû dâvûd: Kavî olmayan biridir. İfadesini kullanmıştır.⁷⁸ Böylece hadisin zayıf olduğuna hatta mevzu derecesine olmasına neden hususun, senet zincirinde var olan râvinin yukarıda ulemanın nakledilen sözlerinden belirtildiği gibi yalancılık ve mevzu hadis söylemekle itham edilmesidir.

5.2.11. Siyaha Boyama

روى ابن الجوزي بسنده إلى البغوي، حدثنا هاشم بن حارث الرمادي، حدثنا عبيد الله بن عمرو عن عبد الكريم، عن ابن جبير، عن ابن عباس عن النبي صلى الله عليه وسلم- قال: (يكون قوم في آخر الزمان يخضبون لهذا السود كحواصل الحمام، لا يريحون رائحة الجنة)

“Ahir zamanda, güvercin havsalası (Havsala, kuşlardaki kursaktır, halk taşlık dahi der. Bununla güvercin göğsü kastedilmiştir. Çünkü çoğunlukla güvercinlerde bu kısım siyah renklidir.) gibi siyah renkle saçını boyayacak insanlar zuhur edecek. Onlar var ya cennetin kokusunu bile koklayamazlar.”⁷⁹

İbnu'l-Cevzî, bu hadisin senesinde bulunan Abdu'l-Kerim b. Ebî el-Maharik adındaki râvinin yalancılıkla itham edildiğini bu nedenle hadisin sahih olmadığını ifade etmiştir. Muhaddisler senet zincirinde adı geçen râvi hakkında şu ifadeleri kullanmışlardır: Ebû Bekir Eyyûb b. Ebî Temîme Keysân es-Sahtiyânî (ö. 131/749) bu râvi ile ilgili şu sözleri sarf etmiştir: “Yemin ederim ki bu sıkât biri değildir. “Yahya b. Maîn: sıkât değildir. Ahmed b. Hanbel: Güvenilir biri değil ve hadisleri de metrûktür. ed-Dârekutnî: metruk olduğunu ifade etmiştir.⁸⁰ Bu konuda Sahâbe ve tabiinlerin uygulamalarına bakıldığında, Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin ve Hz. Sad b. Ebî Vakkâs gibi birçok Sahâbe ve tabiinin kına ile saçını siyaha boyadığını anlaşılmaktadır. Ancak yanılmaya neden olabileceği kaygısıyla bazıları hoş karşılamamıştır. Ancak boyamanın yanılma ve aldatmaya yönelik olmadığı sürece hiç kimse haram olduğunu ve böyle bir ceza ile cezalandırılacağını iddia etmemiştir. Böylece Sahâbe ve tabiinin uygulamaları ile ulemanın konuya ilişkin görüşleri, bu rivâyetin sahih olmadığına işaret etmektedir.

5.2.12. Hacamatın Mustahap Olduğu Vakit

روى ابن الجوزي بسنده إلى العقيلي حدثنا عبد الله بن ميسرة، حدثنا موسى بن إسماعيل، حدثنا بكر بن عبد العزيز بن أبي بكر، حدثتني عمي كبشة أن أبا بكره كان ينهى عن الحجامه يوم الثلاثاء، ويزعم أن رسول الله صلى الله عليه وسلم- قال: (إنه يوم الدم، ويقول: فيه ساعة لا يرقأ فيها الدم)

Ebû Bükre, Salı günü hacamat yapılmasından kerahet ettiğini ve peygamber (s.a.v.)şöyle buyurduğunu nakletmiştir: “Salı günü kan günüdür.(hacamat yapıldığı gün) ancak onda bir saat var ki o saatte kan akıtılmaz(hacamat yapılmaz).⁸¹ Bu hadis ile alakalı İbnu'l-Cevzî, Yahya b. Meîn'inin hadisin senesinde bulunan Bekkâr'ın sıkât olmadığını, Kebşe binti Ebî Bükre'nin de meçhul olduğunu ifade etmiştir. el-Ukeylî

⁷⁷ Ebû Dâvûd, *Sünenu Ebî Dâvûd*, Et'ime, 21, 3778, 3/307.

⁷⁸ Bağdâdî, *Târîhu Bağdat ve Zuyûluhu*, 14/169; İbn Hibbân Muhammed b. Hibbân b. Ahmed, *el-Mecrûhîn Mine'l-Muhaddisîn ve'd-Du'afâ ve'l-Metrûkîn*, thk. Mahmûd İbrahim Zâyid, 1.Basım, (Haleb: Dârü'l-Va'yi, 1396), 3/204; Muhammed Eşref, *Avnü'l-Mabud Şerhu Sünenu Ebî Dâvûd*, 3/411; İbn 'Adî, *el-Kâmilu fi Du'afâ'r-Ricâl*, 2/120.

⁷⁹ Ebû Dâvûd, *Sünenu Ebî Dâvûd*, Et'ime, 17, 4212, 2/486.

⁸⁰ Süyûtî, *el-Leâli'l-Masnûa fi'l-Ehâdisi'l-Mevzua*, 2/269; İbn İrâkî el-Kinânî Nurüddin Ali b. Muhammed, *Tenzihü's-Şeri'ati'l-Merffü'ati Ani'l-Ahbâri's-Şen'ati el-Mevdû'ati*, 2/274-275; Ebü'l-Fadl el-Makdisî Muhammed b.Tâhir, *Tezkiretü'l-Mevdû'at*, thk. Muhammed Emin el-Hâncî, (b.y: Matbaatü's-Se'adet, 1323), 222.

⁸¹ Ebû Dâvûd, *Sünenu Ebî Dâvûd*, Tıb, 5, 3862, 2/389; İbnü'l-Cevzî, *el-Mevdû'ât*, 3/55.

ise hadisin senesinde bulunan Bekkâr'a güvenilmez biri olduğunu zikretmiştir. Bu nedenle Ukeylî, bu râviyi du'âfâ'lar arasında addetmiştir. İbnu'l-Cevzî de hadis merfu kabul ederek ona tabi olmuştur. Ancak doğru olan hadisin mevkuf olduğudur. Bu nedenle muhaddislerin ortaya koydukları ölçülere göre mevkuf bir hadisi bilerek veya bilmeyerek ref' etmek onu mevzu hadislere ilhak olmasına sebep olmaktadır.⁸² Bu hadisin senesinde bulunan illetlerle beraber metninde de sıkıntılar mevcuttur. Metinde hacamatın belli bir vakte tahsis etmesi sıkıntılı bir ifadedir. Zira âlimler hacamatı belli bir zamana tahsis eden hadisleri ikiye ayırmışlardır:

1. Hacamatın yapılmasının faziletli olduğu günleri beyan eden hadisler, bunlar her ayın on yedi,(17) on dokuz (19)ve yirmi birinci(21)günleridir.
2. Hacamatın nehiy edildiği günlerin zikredildiği hadsiler, bu günler cumartesi, pazar ve salı günüdür. Yanı sıra salı gününde hacamat yapmanın faziletli olduğunu beyan eden hadisler de mevcuttur.

Söz konusu rivâyette ise salı gününde hacamattan nehiy edildiği ifade edilmektedir. Kaldı ki muhaddislerin birçoğu hacamat ile ilgili bu iki kısma dair hadisleri zayıf kabul etmişler. Şimdi muhaddisleri bu konudaki sözlerinden bir kısmını nakledeyim: İmâm Malik'e cumartesi gününde hacamatın hükmü nedir diye sorulmuş, o hiçbir sakıncası olmadığını ve kendisinin haftanın bütün günlerinde hacamat yaptığını ifade ederek bunda herhangi bir kerahet olmadığını belirtmiştir.⁸³ Malikî mezhebinin âlimlerinden ed-Devvânî'nin *el-Fevâkih* adlı eserinde: Malikî mezhebinde mutemed olan görüşün, hacamatın yılın bütün günlerinde yapılabildiğidir.⁸⁴Berzeğî de (352/) Ebû Zûr'a Ubeydullâh b. Abdilkerîm b. Yezîd er-Râzî (ö. 264/878) hacamatın belli bir güne tahsis veya nehyeden hadislerin sahih olmadığını ifade ettiğini nakletmiştir.⁸⁵Ukeyli ise, hacamat için belli bir günün seçilmesine ilişkin hadisler sâbit değildir.⁸⁶ Sonuç olarak yukarıda verilen hadis, gerek sened gerekse metin bakımından sıkıntılı olduğunu bu nedenle hadisin sahih olmadığı düşünülmektedir.

6. İBN MÂCE'NİN, ADI HAYATI VE İLMİ KİŞİLİĞİ

Asıl adı Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezid er-Reb'î b. Mâce el-Kazvîni'dir.⁸⁷ Kazvin'de (209/824) dünyaya gelmiş olan Ebû Abdillâh Muhammed, annesini veya babasının lakabı olan imam İbn Mâce lakabıyla meşhur olmuştur.⁸⁸ Mutedeyyin bir ailede yetişmiş olan İbn Mâce, genel anlamda şerî ilimlerin özellikle de hadis ilminin sevgisini kalbinde taşımış ve bu çerçevede Kur'an'ı Kerimi hıfz etmiş hadis halkalarının müdavimi olmuştur. Yaşadığı dönemin ilme başlama yaşının genel ortalaması olan on beş yirmi (15-20) yaşlarında hadis halkalarına katılmış olan İbn Mâce, hadis ilminde önemli bir yere gelmeyi başarmıştır.⁸⁹

Bu amaçla Horasan, Rey, Neysâbûr, Vâsit, Basra, Kûfa, Bağdad, Şam, Mekke, Medine ve Mısır gibi yakın ve uzak birçok ilim merkezine ve beldelere rihlet etmiş olan İbn Mâce, muhaddislerden hadis almış ve yazıya geçirmiştir. İbn Mâce'nin bu ilim rihleti yaklaşık on beş (15) yıl devam etmiş ve daha sonra memleketi Kazvîn'e geri dönmüştür. Kazvîn'de ilim tedrisatına başlayan İbn Mâce, telif ve tasnifler vermeye başlamış yanı sıra ilim tahsili için birçok yerden ilim talebeleri onu kasetmiştir.⁹⁰ İbn Mâce, dünya malını toplamaya talip olmayan ve ümerânın kapısına gitmeyen âlimleri sevmiş ve takdir etmiştir. Kendisi sade bir hayat

⁸² Takiyyüddin el-Makrizî'î Ahmed b. Ali b. Abdülkadir, *İmtinâü'l-Esmâ' Bima li'n-Nebiyi Mine'l-Ehvâl ve'l-Emvâl vce'l-Hefedeti Ve'l-Meta'*, (Beyrût: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım, 1420/1999), 8/59; Ömer b. Hasan Fulâtet, *el-Vadu fi'l-Hadis*, 2/190.

⁸³ Ebû'l-Velid Süleymân b. Halef b. Sa'd, *el-Müntekâ Şerhü'l-Muvatta*, (Mısır: Matbaatü's-Saadet, 1332),7/225.

⁸⁴ Ahmed b. Gadim b. Mehn, *el-Fevâkihü'd-Devvânî Ala Risâleti ibn Ebî Zeyd el-Kayrevânî* (b.y.: Dârü'l-Fikir, 1415/1995), 2/338.

⁸⁵ Ebû Zur'a Ubeydullah b. Abdilkerim, *Sualâtü'l-Berzeğî li Ebî Zur'a er-Râzî*, thk. Ebû Ömer Muhammed b. Ali el-Ezherî, 1. Basım, (Kahire: el-Fârükü'l-Hadise li't-Tibâ'e ve'n-Neşr, 2009), 2/757.

⁸⁶ Ebû Ca'fer Muhammed b. Ali Ömer b. Mûsa el-Ukeylî, *ed-Du'afâü'l-Kebîr*, thk. Abdülmuti Emîn Kal'aci, 1. Basım, (Beyrût: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.), 1/150.

⁸⁷ Mizzî, *Tehzibü'l-Kemâl fi Esmâirricâl*, 13/277.

⁸⁸ Şihâbüddin Yâkût b. AAbdillâh er-Rûmî el-Hemevî, *Mu'cemü'l-Büldân*, (Beyrût: Dâru Sadır, 1397/1993), 4/342.

⁸⁹ İbn Asâkir, *Târihu Dimaşk*, 56/270; İbn Nukta Muhammed b. Abdülgânî el-Bağdâdî el-Henbelî, *Tekmilletü'l-İkmâl*, thk. Abdülkayyûm Abdürrab, 1. Basım, (Mekke: 1408/1985), 4/593.

⁹⁰ Yûsuf el-Mizzî, *Tehzibü'l-Kemâl fi Esmâirricâl*, 27/40; Ebû'l-Abbâs İbn Hallikân Şemsüddin Ahmed b. Muhammed b. İbrahim. el-Bermekî el-İrbilî, *Veftiyâtü'l-A'yân, ve Enbâi Ebnâi'z-Zamân*, thk. İhsân Abbâs,1. Basım, (Beyrût: Dâru Sadır, 1900), 4/105.

sürdürmeyi seçmiş dünya malını toplama, makam ve mevki peşinde koşmaya asla tenezzül etmemiştir. O, hayatta iki şeyi oldukça önemsemiştir: İslam'ı neşretmek ve ilim tahsilini yapmak.

Ebu'l-Abbâs Şemsuddîn Ahmed b. Muhammed b. Hallikân (ö. 681/1282) ibn Mâce hakkında şu ifadeleri kullanmıştır: “O hadiste imam idi. Ve hadise dair bütün ilimleri bilen biri idi.” Ebû Ya'îlâ Halîl b. Abdillâh b. Ahmed el-Halîlî el-Kazvîni (ö. 446/1055) ise: İbn Mâce üzerinde ittifak edilen hadis ilimlerinde hüccet olan bir hadis hafızıdır. “Ebû Bekir Şemsüddîn Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed el-Kaysî (ö. 842/1438) Sünen sahibi ve büyük âlimlerden sıkât ve hadis hafızı bir zattır. İfadesini kullanmıştır.⁹¹

6.1. İbn Mâce'nin Süneni ve Metodu

İbn Mâce, süneninde telif metodunu belirleyen bir mukaddime ile başlamıştır. Yanı sıra sünnete ittiba edilmesi, heva ve hevsten uzak durulması konusunu işleyerek ilim talebinin faziletine ilişkin hususları ifade etmiştir. Bu çerçevede İbn Mâce'nin sünenindeki metoduna dair şu hususlar dikkat çekmektedir:

1. İbn Mâce, kitabını bir mukaddime ve otuz yedi (37) kitap ve bin beş yüz baba ayırmıştır. Yanı sıra diğer sünen sahiplerinin yaptıklarının aksine İbn Mâce, eserinde az bir miktar hariç, sahabe ve tabiinden eser nakletmemiş ve mevkuf hadisleri de zikretmiştir.⁹²
2. İbn Mâce, süneninde icâz ve ihtis'ar yolunu seçerek hadis tekrarını da yapmamıştır. Metnin izahı için hadis istilahlarını kullanarak metnin kısalmasını hedeflemiştir.⁹³
3. İbn Mâce, muhaddisler arasında yaygın olduğu gibi, bir hadisin iki ve daha fazla senede sahip olduğunda senetleri tahvil yoluyla zikretmiş ve sentler arasındaki ortak noktaya (قالو) veya (قالا) ifadesiyle işaret etmiştir.
4. İbn Mâce, hadisleri adil ve sıkât râvilerden rivâyet ettiği gibi, anane ile müdelles, du'âfâ, metrûkîn ve kezzâbin gibi râvilerden de nakletmiştir. Bu durum sünenin ilmi derecesine hanel getirmiştir.
5. İbn Mâce süneninde dört bin üç yüz kırk bir (4341) hadis zikretmiş bunlardan üçbin üçyüz ikisi (3302) diğer Kütüb-ı Sittenin de tahririni yaptığı hadislerdir.
6. İbn Mâce, süneninde sadece sahih ve hasen hadisleri zikretmekle kalmamış bununla birlikte zayıf ve metrûk senetleri olan hadisleri de zikretmiştir. Bu nedenle Zehebî, “İbn Mâce'nin sedû ve hafız olduğunu, ancak sünenindeki bazı münker ve mevzu rivâyetler eserin ilmi derecesine zarar verdiğini ifade etmiştir.”⁹⁴
7. İbn Mâce, her bir babın başında, sahih ve makbul hadisleri zikretmiş babın sonunda ise derecelerine göre zayıf hadislere yer vermiştir.
8. İbn Mâce, sünenindeki zayıf ve sâkit hadislerin çoğu terğib, terhîb ve fezâil bablarında zikretmiştir.

6.1.1. İbn Mâce Süneninde Nakd Edilmiş Hadisler

Muhaddislerin *Kitabü's-Sünen*'de nakd ettikleri hadisleri üç başlık altında toplamak mümkündür.

1. Namaz ve namazın sünnetlerine dair hadisler ile et'ime konularındaki hadisler.
2. İman, Sahabilerin faziletleri, ilim ve Kitabü'l-Cenâiz konularındaki hadisler.
3. 3-Kitabü'l-Fiten, ticaret, cihâd, zühd ve siyâm konularına ilişkin hadislerdir.

6.2. İbn Mâce Süneninde Nakd Edilen Hadisler

6.2.1. Sabah Namazında Kunût

حدثنا حاتم بن نصر الضبي، حدثنا محمد بن يعلى زنبور، حدثنا عنبسة بن عبد الرحمن عن عبد الله بن نافع عن أبيه عن أم سلمة قالت (نهى رسول الله - صلى الله عليه وسلم - عن القنوت في الفجر)

⁹¹ Yûsuf el-Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl fî Esmâirricâl*, 27/40; İbn Hallikân *Vefîyyâtü'l-A'yân*, ve *Enbâi Enbâi'z -Zamân*, 4/105.

⁹² Ebû Abdillâh Muhammed b. Cafer, *er-Risâletü'l-Mutatarrîfa li Beyâni Meşhûri Kütübi's-Sünneti'l-Müşriketi*, thk. Muhammed el-Müntasır, 5. Basım, (b.y.: Dârü'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 1414-1993), 25.

⁹³ İbnü's-Salâh *'Ulûmi'l- Hadis*, 203.

⁹⁴ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n- Nubelâ*, 13/279.

“Peygamber (s.a.v.) sabah namazında kunût okumaktan nehiy etmiştir.”⁹⁵ Bu hadis isnat bakımından sahih değildir.⁹⁶ Ancak Enes b. Malik’ten gelen “Peygamber(s.a.v.) vefatına kadar hep kunût duasını okumaya devam ederdi.”⁹⁷ Sahih hadise binaen sabah namazında kunût duasının okunmasıyla ilgili âlimler ihtilafa düşmüşlerdir.

Şafiiler ve Malikilerin bir kısmı sabah namazında kunût duasının okunmasını caiz görmüş hatta sünnet olduğunu ifade ederek sehiv halinde selamdan önce secd-i sehiv yapılması gerektiği yönünde içtihatla bulunmuşlardır.⁹⁸ Hanefî ve Hanbeliler ise Kunût duasının okunmasını meşru olmadığı yönünde içtihatla bulunarak, kunût duasının okunmasını bid’a olarak kabul etmişlerdir.⁹⁹ Hanefî ve Hanbelî âlimler, Enes b. Malik’ten gelen rivâyetin senedindeki ricâlın illetli olduklarını bu nedenle hadisin mevzu olduğuna hükmetmişlerdir. Hadis tenkitçileri de sabah namazında kunût duasının caiz olduğuna dair birçok delil olduğunu, bu nedenle hadisin mefhumuna değil senedine itiraz etmiş ve mevzu olduğuna karar vermişlerdir.

6.2.2. İki Secde Arasında Celse

حدثنا الحسن بن محمد بن الصباح، حدثنا يزيد بن هارون، أنبأنا العلاء أبو محمد، قال سمعت أنس بن مالك يقول قال لي النبي - صلى الله عليه وسلم: (إذا رفعت رأسك من السجود فلا تقف كما يقف الكلب ضع أليتيك بين قدميك . وألرزق ظاهر قدميك بالأرض)

Enes bin Mâlik’ten (r.a.) Peygamber (s.a.v.) kendisine şöyle buyurduğunu rivâyet edilmiştir: “*Sen başını secdeden kaldırdığın zaman köpeğin ik’â ettiği gibi ik’â etme. Sağrıların ayaklarının arasına al ve ayaklarının üst kısmını yere yapıştır.*”¹⁰¹ Bu hadisin senedinde sıkıntılar mevcuttur. Bu nedenle âlimler, mevzu olduğuna hükmetmişler. ez-Zehebî, hadisin senedinde yer alan “el-‘elâ, bu hadisin âfetidir.” İfadesini kullanmıştır.

İbn el-Medînî: Adı geçen şahıs için hadis uyduran biri olduğunu ifade etmiştir. Buhârî: söz konusu şahıs için, rivâyetlerinin münker olduğunu belirtmiştir. Nakd âlimlerinden İbn Hibbân ve el-Hâkim bu şahıs hakkında “Enes’ten mevzu hadisleri rivâyet ettiğini” ifade etmişler. Günümüz nakd âlimlerinden el-Elbânî ise hadisin senedinde bulunan “el-‘elâ’nın mevzu hadisleri rivâyet etmeyi adet edinmiş biri olduğuna hükmetmiştir.¹⁰² Metin bakımından ise bu hadis Enes’ten rivâyet edilen

(أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنِ الْإِقْعَاءِ وَالتَّوَرُّكِ فِي الصَّلَاةِ)

Enes b. Mâlik Peygamber(s.a.v.) namazda ik’â teverrukten nehiy etmiştir.”¹⁰³ Sahih hadisi ile muvafıktır. Yanı sıra teşehhüde culûsün şekli tevatürle bilinmektedir. Sahih hadiste (صلوا كما رأيتموني) “Benim namaz kıldığım gibi namazı kılınız.”¹⁰⁴ Hadisinde işaret edildiği gibi Peygamberin (s.a.v.) namazında ik’â bulunmamaktadır. Sonuç olarak hadisin metninde sıkıntı olmamakla birlikte senedindeki illet dolayısıyla ulema hadisin mevzu olduğuna karar vermiştir.

6.2.3. İki Bayram İçin Gusletmek

حدثنا نصر بن علي الجهضمي، حدثنا يوسف بن خالد، حدثنا أبو جعفر الخطمي عن عبد الرحمن عن عقبة بن الفاكه بن سعد عن جده الفاكه بن سعد وكانت له صحبة أن رسول الله صلى الله عليه وسلم (كان يغتسل يوم الفطر ويوم النحر ويوم عرفة، وكان الفاكه يأمر أهله بالغسل في هذه الأيام)

⁹⁵ İbn Mâce, *Sünenu İbni Mâce*, Salât, 145, 1242, 1/393.

⁹⁶ İbn Mâce, *Sünenu İbni Mâce*, Salât, 184, 1242, 1/393; 1242, 1/393; Buhârî, *et-Târîhü'l- Kebîr*, 6/520.

⁹⁷ Ahmed bi Hanbel, *el-Müsned*, 3/162.

⁹⁸ Velîd Mustafa Şâviş, *Haşiyetü'l-Kavli'l-Emin Ala Habli'l-Metin Ala Nazmi'l-Mürşidi'l-Muin*, (Ammân: Dârü'l-Feth, 1440/2019), 2/6; Muhammed el-Hatib eş-Şrebinî, *Muğni'l-Muhtâc İla Marifeti Maani Elfâzi'l-Minhâc*, (Beyrût: Dârü'l-Fikir, ts.), 1/166.

⁹⁹ İbn Kudâme Abdullah b. Ahmed, *el-Muğni*, (Beyrût: Dârü'l-Fikir, 1412/1992), 1/820.

¹⁰⁰ Ebû Zekariyya Yahya b. Muin b. Avn b. Ziyâd, *Târîhu İbn Muin*, thk. Ahmed Muhammed Nûr Seyf (Mekke: Merkezü'l-Bahsi'l-İlmiyyi ve İhyâi't-Turâsi'l-İslamiyyi, 1399/1979), 2/458; Askalânî, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 8/161; Ebû Hatem er-Râzî, *el-Cerh ve't-Ta'dil*, 6/402; Ebû Zekariyya Yahya b. Mâin, *Suâlâtü İbn Cüneyd*, 505.

¹⁰¹ İbn Mâce, *Sünenu İbni Mâce*, Salât, 22, 896, 2/289.

¹⁰² Askalânî, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 8/162; İbn Mâce, *Sünenu İbni Mâce*, 2/161; Ebû Hatem er-Râzî, *el-Cerh ve't-Ta'dil*, 6/355; İbn Adi, *el-Kâmil fi Du'âfâi'r-Ricâl*, 5/220.

¹⁰³ Ahmed bi Hanbel, *el-Müsned*, 21/112.

¹⁰⁴ İbn Hibbân, *Sahihu İbn Hibbân*, thk. Şuayb el-Arnâvût 2, Basım, (Beyrût: Müessesetü'r-Risâle, 1414/1993), 5/504.

“Peygamber (s.a.v.) Fıtır, Kurban ve Arefe günlerinde gusül alırdı. el-Fâkih (hadisin râvisi) de ailesine bu günlerde gusül almalarını de emrederdi.¹⁰⁵ Çağdaş muhakkiklerden Beşşar Avvâd (d.1359/1940) bu hadisin senesinde yer alan Yûsuf b. Hâlid’in hadisin âfeti olduğunu bu nedenle hadisin mevzu olduğuna hükmetmiştir.¹⁰⁶ Ebû Abdillâh Şerefüddîn Muhammed b. Saîd el-Bûsîrî (695/1296) senette Yûsuf b. Hâlid’in bulunmasından dolayı hadis zayıftır. Şuayb el-Arnâvût: söz konusu şahıs oldukça zayıf bir râvi olduğunu belirterek İbn Mâin ve başka muhaddisler onu yalancılıkla itham ettiklerini dile getirmiştir. Abdurrahman b. Ukbe b. el-Fâkih’in de meçhul olduğunu ve İbn Main’in onu yalancılık ve zındıklıkla itham etmiştir. Ebû Hafs Amr b. Alî b. Bahr el-Fellâs (249/864) bu şahıs için, yalan söyleyen biriydi. İfadesini kullanmıştır. en-Nessâî: râvi hakkında yalancı ve metruktür. Demiştir. İbn Hibbân: hadis uyduran biri olduğunu belirterek kendisinden hadis rivâyet edilmesinin helal olmadığını ifade etmiştir.

6.2.4. Şaban’ın Ortası

حدثنا الحسن بن علي الخلال، حدثنا عبد الرزاق، أنبأنا ابن أبي سبرة عن إبراهيم بن محمد عن معاوية بن عبد الله بن جعفر عن أبيه عن علي بن أبي طالب قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: (إذا كانت ليلة النصف من شعبان فقوموا ليلها وصوموا نهارها، فإن الله ينزل فيها لغروب الشمس إلى سماء الدنيا . فيقول ألا من مستغفر لي فأغفر له ألا من مسترزق فأرزقه ألا مبتلى فأعفيه ألا كذا ألا كذا حتى يطلع الفجر)

“Şaban ayının ortasının gecesi olunca gece namaza kalkın, gündüzünde de oruç tutun. Zirâ Allah Teâlâ o gece güneşin batmasıyla birlikte dünya semâsına iner ve fecir doğuncaya kadar şöyle buyurur: Bağışlanma dileyen yok mu onu bağışlayayım. Rızık isteyen yok mu ona rızık vereyim. Bir derde mübtelâ (hasta) olan yok mu ona âfiyet vereyim.”¹⁰⁷ Bu hadisin râvisi İbn Ebî Sabre (asıl adı Ebû Bekir b. Abdillâh b. Muhammed) zaaf illetiyle malûl olması nedeniyle senedi zayıftır. Yanı sıra adı geçen râvi, mevzu hadis rivâyet etmekle de itham edilmiştir. Ahmed b. Hanbel ve İbn Mâin bu râvi hakkında: mevzu hadis rivâyet eden biridir. İbn Hibbân: Bu şahıs için sıkâtlardan mevzu hadis rivâyet ederdi. Ve rivâyetleri hüccet olarak kabul edilmediği gibi hadislerinin alınması da doğru değildir.

Beşşâr b. Avvâd: oldukça zayıf birisi olduğunu ifade etmiştir. İbn Medîni Ebû Bekir’den, hadiste zayıf biri olduğunu ve hadislerinin de münker olduğunu nakletmiştir. İbn Adî: Rivâyetlerinin çoğu mahfuz olmayan hadisler olduğunu ifade ederek şahsın mevzu hadis rivâyet edenler arsında sayıldığını belirtmiştir. Âlimlerin râvi hakkında zikrettikleri bu görüşler, hadisin mevzu olduğuna delalet etmektedir.¹⁰⁸ Hadisin senedi ile alakalı bu sıkıntılarla birlikte hadisin metninde de problemler mevcuttur. Çünkü âlimlerin çoğunluğu Şaban ayının ortası ile ilgili mustahab olan bir kiyâm ve siyâmdan söz etmiş değiller. Yanı sıra bu rivâyet Sahihayn’da bulunan,

الفجر يسألني فأعطيه، من ينزل ربنا تبارك وتعالى إلى السماء الدنيا كل ليلة حين يبقى ثلث الليل الآخر فيقول: من يدعوني فأستجيب له، من يستغفرني فأغفر له، حتى ينفجر

“Rabbimiz her gece, gecenin son üçte birinde dünya semasına iner ve fecir vaktine şöyle buyurur: “Bana dua edene icabet ederim, benden isteyene veririm, benden bağışlanmayı dileyeni bağışlarım.”¹⁰⁹ Hadisi ile de çalışmaktadır. Bu nedenle hadisin mevzu olduğu kanaat edilmektedir.

6.2.5. Akşam ve Yatsı Arasında Namaz

حدثنا أحمد بن منيع، حدثنا يعقوب بن الوليد المدني عن هشام بن عروة عن أبيه عن عائشة قالت قال رسول الله صلى الله عليه وسلم (من صلى بين المغرب والعشاء عشرين ركعة بنى الله له بيتا في الجنة)

“Kim akşam ile yatsı arasında yirmi rekât namaz kılarsa Allah ona cennette bir ev bina eder.”¹¹⁰ Hadis tenkitçileri bu hadisin senesinde bulunan Yakûb b. el-Velîd’in hadisin afeti olduğuna bu nedenle hadisin mevzu olduğuna dair ittifak etmişlerdir. Ahmed b. Hanbel, bu râvi için büyük yalancılardan olduğunu ve hadis uyduran biri olduğunu ifade etmiştir. Ebû Hâtem er-Râzî ve İbn Mâin de bu şahsın yalancı olduğunu belirterek bu hadisin de peygamber adına uydurulmuş rivâyetlerden biri olduğunu zikretmişlerdir. el-Hâkim:

¹⁰⁵ İbn Mâce, *Sünenu İbni Mâce*, Salât, 169, 1316, 1/417.

¹⁰⁶ Buhârî, *et-Târihü'l-Kebîr*, 8/388; Askalânî, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 11/362; Ebû Hatem er-Râzî, el-Cerh ve't-Ta'dil, 9/221; İbn Mâce, *Sünenu İbni Mâce*, thk. Şuayb, Salât, 170, 1377, 2/374.

¹⁰⁷ İbn Mâce, *Sünenu İbni Mâce*, Salât, 191, 1388, 1/444.

¹⁰⁸ Askalânî, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 8/162; Yûsuf el-Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 3/102-106; İbn Mâce, *Sünenu İbni Mâce*, Salât, 230, 1316, 2/507; İbn Adî, el-Kâmil fi Du'âfâi'r-Ricâl, 7/295-297.

¹⁰⁹ Buhârî, *Sahihü'l-Buhârî*, Cuma, 14, 1145.

¹¹⁰ İbn Mâce, *Sünenu İbni Mâce*, Salât, 186, 1373, 1/437.

Bu râvi Hişâm b. Urve'den münker hadisleri rivâyet eden biridir. el-Elbânî de hadisin mevzu olduğuna hükmetmiştir. Böylece hadis Nükkâdî âlimler, bu hadisin mevzu olduğuna ittifak etmişlerdir.¹¹¹ Akşam ve yatsı arasında namaz ile ilgili hadislerin çoğu zayıftır. Fezâil-i Amal konusunda bu hadisleri zikredilmektedir. Ancak Hüzeyfe'den rivâyet edilen,

(جُنْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَصَلَّيْتُ مَعَهُ الْمَغْرِبَ ، فَلَمَّا قَضَيْتُ الصَّلَاةَ قَامَ يُصَلِّي ، فَلَمْ يَزَلْ يُصَلِّي حَتَّى صَلَّى الْعِشَاءَ)

“Peygabere (s.a.v.) gelerek onunla akşam namazını kıldım. Namaz bittikten sonra peygamber (s.a.v.) yatsıya kadar namaz kılmaya devam etti”¹¹² hadis sahihtir.

6.2.6. Namazda Esnemek

حدثنا محمد بن الصباح، أنبأنا حفص بن غياث عن عبد الله بن سعيد المقبري عن أبيه عن أبي هريرة أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال (إذا تتأهب أحدكم فليضع يده على فيه، ولا يعوي، فإن الشيطان يضحك منه)

“Biriniz namazda esnese elini ağzına koysun. Ve ürümesin. Çünkü şeytan ona güler.”¹¹³ Bu hadisin senesinde bulunan Abdullah b. Said hadisin mevzu olduğuna sebep olmuştur. Zira ez-Zevâid’te bu râvinin zayıf olduğuna ittifak edildiğini ifade edilmiştir. Elbânî’de bu lafızla hadisin mevzu olduğuna hükmetmiştir. Ancak “ürümek” lafzının bulunmadığı başka bir rivâyeti sahih bulmuştur.

Elbânî bu senetle gelen rivâyetin mevzu olmasının sebebini şöyle açıklamıştır: hadisin senesindeki Abdullah b. Said’in yalancılıkla itham edilmiş biridir. Bu nedenle onun rivâyeti makbul değildir.¹¹⁴

6.2.7. Hasta Namazı

حدثنا عبد الحميد بن بيان الواسطي . حدثنا إسحاق الأزرق عن سفیان عن جابر عن أبي حريز عن وائل بن حجر قال (رأيت النبي - صلى الله عليه وسلم- صلى جالسا على يمينه وهو وجع)

Vail b. Hacer'den rivâyet edilmiştir ki: “Peygamberi hasta iken oturarak namaz kıldığını gördüm.”¹¹⁵ Âlimler yalancılıkla itham edilmiş olan Câbir b. Yezid’in bu hadisin âfeti olduğunu dolayısıyla hadisin mevzu olduğuna hükmetmişlerdir. Elbânî, Bu hadiste Câbir el-Ca’fi bulunduğunu bu şahsın yalanla muttehem olduğunu ifade ederek bu şahsın rivâyet ettiği birçok hadis terk edilmiştir. Ebû Abdillâh Şerefüddîn el-Bûsîrî (695/1296) ise senette bulunan Ebû Hureyz’in meçhul biri olduğunu kaydetmiştir.¹¹⁶ Görüldüğü gibi bu hadisin illeti senedi ile alakalıdır. Hadisin metninde ifade edilen mefhum ise başka birçok sahih hadislerle desteklenmiştir. Bu hadislerden İmrân b. Huseyn (r.a.) “Peygamber(s.a.v.) bana şöyle dediğini rivâyet etmiştir: “Ayakta namaz kıl yapamıyorsan oturarak yapamıyorsan yana uzanarak kıl.”¹¹⁷ Bu hadiste görüldüğü gibi hasta namazıyla alakalı aynı mefhumu ifade etmiştir. Ancak yukarıda verilen ve âlimlerin senesindeki râviye ilişkin görüşleri dolayısıyla hadisin mevzu olduğuna hükmedilmiştir. Bu durum hadis tenkidi açısından yerinde bir karar olduğu düşünülmektedir.

7. SONUÇ

Kütüb-ı Sitte’nin iki önemli kaynağı olan Ebû Dâvûd süneni ve İbn Mâce Süneninde yer alan mevzu hadislerin araştırıldığı bu çalışmada, hadis tenkidinin, isnat ve metin açısından ele alınmıştır. Çünkü hadis tenkidi hadisin sahih, zayıf ve mevzu olduğu hükmüne varmak için çok önemlidir. Bu çerçevede âlimler mevzu hadisin uydurma yollarını ve sahtekârlıklarını öğrenmek için *Cerh ve Ta’dil* ilminin kurallar ortaya koyarak sahih hadislerle karışmasını engellemeye çalışmıştır.

Bu çalışmada, Râvinin yalan ile itham edilmiş olması, itikadının bozuk olması, hadisin bilinmeyen râviler tarafından rivâyet edilmiş olması ya da yalancı bir topluluktan uydurulan ve bilinmeyen râvilere nispet edilen bir hadis olması gibi nedenler hadisin mevzu sayılmasının sebep olduğunun sonucuna varılmıştır. Bu sebepler râvinin yalancı olduğunun göstergesi olarak kabul edilmiştir. Böylece âlimlerce *Cerh ve Ta’dil* ilminin

¹¹¹ Yûsuf el-Mizzî, *Tehzibü'l-Kemâl*, 32/373-374; Ebü'l-Hasan Nurüddin es-Sindî Muhammed b. Abdilhâdî, *Haşiyetü's-Sindî Ala Süneni İbn Mâce*, 1/414; el-Elbânî, *Da'ifu Süneni İbn Mâce*, 288.

¹¹² Elbânî, *İrvâü'l-Galil fi Tahriri Ehâdisi Menâri's-Sebil*, 2/227.

¹¹³ İbn Mâce, *Süneni İbni Mâce*, Salât, 42, 968, 1/309.

¹¹⁴ Elbânî, *Silsiletü'l-Ehâdisi'd-De'feti ve'l-Mevdû'eti ve Eseruhâ es-Seyyi fi'l-Ümmeti*, 5/440; Nurüddin es-Sindî, *Haşiyetü's-Sindî Ala Süneni İbn Mâce*, 1/307; Ebü'l-Hasan Ali b. Ömer b. Ahmed ed-Dârekutnî, *el-İlelü'l-Vâride fi'l-Ehâdis'n-Nebeviyye*, thk. Mahfûzürrahman Zeynüllah es-Selefi, 1. Basım, (Riyâd: Dâru Taybe, 1405/1985), 10/3.

¹¹⁵ İbn Mâce, *Süneni İbni Mâce*, Salât, 140, 968, 1/309.

¹¹⁶ Ebü'l-Abbâs Şihabüddin Ahmed b. Ebî Bekir b. İsmail el-Bûsîrî, *Misbâhü'z-Zücâce fi Zevâidi İbn Mâce*, 1. Basım, (Beyrût: Dâru'l-Arabiyye, 1403), 1/45.

¹¹⁷ Buhârî, *Sahihü'l-Buhârî*, Taksirü's-Salat, 19, 1066, 2/48.

kuralları çerçevesinde hadisin sihhati tespit edilmeye çalışılmış ve sahih olup olmadığının belirlenmeye gayret edilmiştir.

Bu çalışma kapsamında ele alınan Ebi Davud'un süneninde eserin üslubundan, hadislerin tertibi ve lafızların seçilmesi konusundaki inayetinden bahsedilmiştir. Ebû Davud'un Sünenin'de varid olan mevzu hadis sayısının on dokuz(19) olduğu tespit edilmiştir. Yapılan araştırmalar neticesinde İbn Mâce süneninde de mevzu hadislerin sayısı ise altmış bir (61) olduğu sonucuna varılmıştır. İbn Mâce'nin sadece sahih veya sadece hasen, zayıf hadis rivâyet edeceğini şart koşmadığını, sünenini fıkhi baplardan oluşturduğunu ve süneninde Ebû Davud'dan daha fazla mevzu hadis olduğunu gözlemlenmiştir.

KAYNAKÇA

Askalânî, İbn Hacer Ebü'l-Fadl Ahmed b. Ali. *Tehzîbü't-Tehzîb*, 8 Cilt. Hindistan: Dâru'l-Me'ârif en-Nizâmîye, 1. Basım, 1326.

Bağdâdî, Ebû Bekir Ahmed b. Ali Hatîp. *Târîhu Bağdat ve Zuyûluhu*. thk. Mustafa Abdulkadir 'Atâ. 1 Cilt. Beyrût: Dâru'l- Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım, 1417.

Bağdâdî, İbn Nukta Muhammed b. Abdülgânî el-Henbelî. *Tekmiletü'l-İkmâl*, thk. Abdülkayyûm Abdürrahman, 1. Basım, 4 Cilt. Mekke: y.y. 1408/1985.

Bûsîrî, Ebü'l-Abbâs Şihabüddin Ahmed b. Ebî Bekir b. İsmail. *Misbâhü'z-Züccâce fi Zevâidi İbn Mâce*. 1 Cilt. Beyrût: Dâru'l-Arabiyye, 1. Basım, 1403.

Ca'berî, Ebû İshâk İbrâhîm b. Ömer Bürhanüddin. *Rusûmü't-Tahdîs fi Ulûmi'l- Hadis*, thk. İbrâhîm b. Şerîf, Lübnân: Dâru İbn Hazm, 1. Basım, 1421/2000.

Dârekutnî, Ebü'l-Hasan Ali b. Ömer b. Ahmed. *el-İlelü'l-Vâride fi'l-Ehâdis'n-Nebeviyye*. thk. Mahfûzürrahman Zeynüllah es-Selefi. 10 Cilt. Riyâd: Dâru Taybe, 1. Basım, 1405/1985.

Ebû Dâvûd, Süleyman b. el-Eşas es-Sicistânî. *Risâletun li Ehli Mekketi fi Vasfi Sünenihi*. b.y.: el-Mektebü'l-İslâmî, 3. Basım, 1405.

Elbânî, Ebû Abdîrrahman Muhammed Nâsirüddin b. el-Hâc Nûh b.Necâtî b. Âdem. *Silsiletü'l-Ehâdisi'd-De'îfeti ve'l Mevdü'eti ve Eseruhâ es-Seyyi fi'l-Ümmeti*. 1 Cilt. Riyâd: Dâru'l-Me'ârif, 1. Basım, 1412/1992.

Endecânî, Seyyid Kâsım. *el-Misbâh Fi Usûli'l Hadîs*. b.y.: Dâru'z-Zemân, 1987.

Fîrûzâbâdî, Ebü't-Tâhir Mecdüddin Muhammed b. Ya'kûb b. Muhammed el-Kâmûsu'l-Muhît. Beyrût: Dâru'l-Fikr, 1398/1978.

Hatâbî, Ebû Süleyman Hamed b. Muhammed b. İbrahim. *Me'alimü's-Sünnen Şerhu Süneni Ebî Dâvûd*. 1 Cilt. Haleb: el-Matbaatü'l-İlmiyye, 1. Basım, 1351/1932.

İtr, Nûrettin. *Menhecü'n -Nakdi fi Ulûmi'l- Hadis*. Beyrût: Dâru'l Fikr, 2. Basım, 1399-1979.

İbn Fâris, Ebü'l- Hasan Ahmed b. Zekeriyâ. *Makayisillüga*. thk. Abdusselâm Muhammed. 3 Cilt. b.y: y.y. 1399/1979.

İbn Hallikân, Ahmed b. Muhammed b. İbrahim. *Vefiyâtü'l- A'yân ve Enbâu Ebnâi'z-Zamân*. thk. İhsân Abbâs. 2 Cilt. Beyrût: Dâru Sadr, 1972.

İbn Hallikân, Ahmed b. Muhammed b. İbrahim. *Vefiyâtü'l- A'yân ve Enbâu Ebnâi'z-Zamân*. thk. İhsân Abbâs. 2 Cilt. Beyrût: Dâru Sadr, 1972.

İbn Hibbân, Sahihu İbn Hibbân, thk. *Şuayb el-Arnâvût*. 2 Cilt. Beyrût: Müessesetü'r-Risâle, 2, Basım, 1414/1993.

İbn Kayyim, Ebû Abdullah Muhammed b. Ebî Bekir el-Cevziyye. *el-Menâr fi's Sahîh ve'd Da'îf*, thk. Yahya b. Abdullah, Cidde: Mecme'u-l Fikhi el-İslâmî, 1. Basım, 1428/2007.

İbn Kudâme, Abdullah b. Ahmed. *el-Muğni*, 1 Cilt. Beyrût: Dâru'l-Fikir, 1412/1992.

İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvîni. *Sünenü İbni Mâce*. thk. Muhammed Fuad Abdülbakî. 3 Cilt. b.y. Dâru İhyai't-Turâsi'l Arabiyyi, ts.

İbn Manzûr, Ebu'l-Fazl Muhammed b. Mükerrrem b. Ali el-Ensârî. *Lisanu'l-Arab*. 13 Cilt. Beyrut: Dâru

İhyai't-Turâsi'l Arabiyyi, 3. Basım, 1419/1999.

İbn Mein, Ebû Zekariyya Yahya b. Avn b. Ziyâd. *Târîhu İbn Muin*, thk. Ahmed Muhammed Nûr Seyf. 2 Cilt. Mekke: Merkezü'l-Bahsi'l-İlmiyyi ve İhyâi't-Turâsi'l-İslamiyyi,1399/1979.

İbn Mein, Ebû Zekariyya Yahya b. Avn b. Ziyâd. *Târîhu İbn Muin*, thk. Ahmed Muhammed Nûr Seyf. 2 Cilt. Mekke: Merkezü'l-Bahsi'l-İlmiyyi ve İhyâi't-Turâsi'l-İslamiyyi,1399/1979.

İbn Rüşd, Ebû'l Velîd Muhammed b. Ahmed el-Hafîd. *Bidâyetu'l-Müctehid ve Nihayetu'l-Maksid*, 1 Cilt. Kahire: Dâru'l-Hadîs,1425/2004.

İbn Teymiyye, Ahmed b. Abdulhalîm. *el-Fetâvâ'l-Kübrâ*, thk. Muhammed Abdulkadir 'Atâ ve Mustafa Abdulakâdir, 'Atâ, 2 Cilt. Beyrût: Dâru'l Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım, 1408/1978.

İbnü'l-Müvakkat, Ebû Abdillâh Şemsüddin Muhammed el-Hanefî. *et-Tahrîr ve't-Taahbîr*. 2 Cilt. Beyrût: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2. Basım, 1403/1982.

Kâdî 'İyâd, Ebû'l Fadl b.Mûsâ. *Tertîbu'l Medârik ve Takrîbu'l Mesâlik*. thk, İbn Tâvut et-Tancî ve Abdulkâdir es-Sarâvî. 1 Cilt. Mağrib: Metbaatu Fedâle, 1. Basım, ts.

Kâsimî, Muhammed Cemalüddin. *Kava'idu't- Tahdîs Min Fununi Mustalahi'l Hadîs*. thk. Mustafa Şeyh Mustafa. Beyrut: Muessesetu'r -Risâle, 1. Basım, 1425/2004.

Makdisî, Ebû'l-Fadl Muhammed b. Mûsa Muhammed b. Tâhir. *Şurûti'l-Eimmeti es-Sitte ve Yelihi Şurûti'l-Eimmeti el-Hamse*. Beyrût: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.

Makdisî, Ebû'l-Fadl Muhammed b.Tâhir. *Tezkiretü'l- Mevdû'at*, thk. Muhammed Emin el-Hâncî. b.y: Matbaatü's-Se'adet, 1323.

Makrizî, Takiyyüddin Ahmed b. Ali b. Abdülkadir. *İmtinâü'l-Esmâ' bima li'n-Nebiyyi mine'l-Ehvâl ve'l-Emvâl ve'l-Hefedeti ve'l-Meta'*. 8 Cilt. Beyrût: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım, 1420/1999.

Mizzî, Cemâlüddin Yûsuf b. Abdurrahman. *Tehzîbü'l-Kemâl fi Esmâirricâl*. thk. Amr Seyyid Şevket. 11 Cilt. Beyrût: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.

Muhtâr, Muhammed. *Târîhu Ulûmi'l-Hadisi eş-Şerîf fi'l-Maşriki ve'l- Mağribi*. Beyrût: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım, ts.

Munâvî, Zeynüddin Muhammed Abdurrauf. *Feydu'l-Kadir ala Câmi's-Sağir*. (2 Cilt. Mısır: el-Mektebetu et-Ticâriyye, 1. Basım, 1356.

Münzirî, Abdülazim b. Abdilkavî. *Muhtasaru Süneni Ebî Dâvûd*, thk. Muhammed Suphî b. Hasan Hallak. 8 Cilt. b.y.: y.y. 1413-2010.

Müslüm, Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc el-Kuşeyrî. *el-Câmi'u's-Şahîh*, thk. Muhammed Fuâd Abdülbaki. Beyrût: Dâru İhyai't-Turâsi'l-Arabiyyi, ts.

Sehânfürî, Halil Ahmed. Bezlü'l-Mechûd fi Halli Ebî Dâvûd. talik, Ebû Abdirrahman Adil, 1.Basım. Beyrût: Dâru'l-Kütübi'l- İlmiyye, ts.

Selahüddin, b. Ahmed. *Menhucu Nakdi'l-Metni İnde Ulemai'l-Hadisi en-Nebeviyyi*. Ürdün: Dâru'l-Fetih, 1. Basım, 1434/2013.

Şâvîş, Velîd Mustafa. *Haşiyetü'l-Kavli'l-Emîn Ala Habli'l-Metin Ala Nazmi'l-Mürşidi'l-Muin*. 2 Cilt. Ammân: Dâru'l-Feth, 1440/2019.

Şehrezûrî, İbnü's-Salâh Osmân b. Abdurrahman. *'Ulûmi'l- Hadîs*, thk. Nûrüddin 'İtir, b.y.: y.y. 1406/1986.

Şerebinî, Muhammed el-Hatib. *Muğni'l-Muhtâc İla Marifeti Maani Elfâzi'l-Minhâc*. 1 Cilt. Beyrût: Dâru'l-Fikir, ts.

Tayyibî, Şerefüddin el-Hüseyn b. Abdillâh. *Şerhu't-Tayyibî Ala Mişkâti'l-Mesâbih*. thk. Abdulhamid Hendâvî. Mekke: Mektebetu Nezzâr Mustafa el-Bâz,1417/1997.

Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ. *el-Câmiü's-Sahîh (Sünenü't-Tirmizî)*. thk. Beşşâr Avvâd Marûf. 9 Cilt. Beyrut: Dâru'l- Garb el-İslamî, 1998.

Ukeylî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Ali Ömer b. Mûsa. *ed-Du'afâü'l-Kebîr*, thk. Abdülmuti Emîn Kal'aci, 1. Basım, 1 Cilt. Beyrût: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.

Ukeylî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Ali Ömer b. Mûsa. *ed-Du'afâü'l-Kebîr*, thk. Abdülmuti Emîn Kal'aci, 1. Basım, 1 Cilt. Beyrût: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.

Zebîdî. Tâcu'l Ebü'l-Feyz Muhammed el-Murtazâ b. Muhammed b. Muhammed b. Abdirrezzâk. *'Urûs, Min Cevâhiri'l-Kâmûs*. 2 Cilt. Beyrût: Dâru Mektebei'l Hayât, ts.

Zehebî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed Şemsüddin. *Tezkiretu'l-Huffâz*, thk. Abdurrahman b. Yahya. (b.y.: Dairetu'l-Maarif el-Osmaniyye, 1347.

Zuheylî, Vehbet. *Usûli'l Fıkh*. 1 Cilt. Beyrût: Dârü'l-Fikr el-Muâsır, 4. Basım, 2009.